

INFORMATOR DLA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Warszawa 2013

Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Państwowy Fundusz

Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

INFORMATOR

DLA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Warszawa 2013

Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Zbigniew Derdziuk
Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych

Finalista V edycji konkursu
„ZNAKOMITY PRZYWÓDCA”

Wstęp	7
1. Renta z tytułu niezdolności do pracy	8
1.1. Informacje ogólne	8
1.2. Pojęcie niezdolności do pracy	8
1.3. Orzekanie o niezdolności do pracy	9
1.4. Renty z tytułu niezdolności do pracy	9
1.5. Staż uprawniający do renty z tytułu niezdolności do pracy	10
1.6. Powstanie i ustanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy	11
1.7. Wysokość renty z tytułu niezdolności do pracy	12
1.8. Zawieszanie i zmniejszanie renty z tytułu niezdolności do pracy	12
1.9. Tryb postępowania o przyznanie renty z tytułu niezdolności do pracy	13
1.10. Wypłata renty z tytułu niezdolności do pracy	15
1.11. O czym osoby pobierające rentę z tytułu niezdolności do pracy powinny powiadomić ZUS?	15
2. Renta socjalna	17
2.1. Informacje ogólne	17
2.2. Komu przysługuje renta socjalna?	17
2.3. Komu nie przysługuje renta socjalna?	18
2.4. Wysokość renty socjalnej	19
2.5. Zawieszenie prawa do renty socjalnej	19
2.6. Postępowanie w sprawie przyznania renty socjalnej	21
2.7. Wypłata renty socjalnej	21
2.8. O czym osoby pobierające rentę socjalną powinny powiadomić ZUS? ...	22
3. Orzecznictwo lekarskie w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych	23
3.1. Organizacja orzecznictwa lekarskiego	23
3.2. Zasady orzekania o niezdolności do pracy	23

3.3.	Postępowanie orzecznicze	24
3.3.1.	Zwrot kosztów stawiennictwa na badanie	25
3.3.2.	Środki odwoławcze	25
4.	Działania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na rzecz osób niepełnosprawnych	26
4.1.	Rehabilitacja lecznicza	26
4.2.	Obsługa klientów niepełnosprawnych	27
4.3.	Aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych	28
4.4.	Upowszechnianie wiedzy dotyczącej praw osób niepełnosprawnych	28
5.	Uprawnienia pracownicze osób niepełnosprawnych	30
5.1.	Czas pracy	30
5.2.	Przerwy w pracy	31
5.3.	Prawo do dodatkowego urlopu	31
5.4.	Turnus rehabilitacyjny	32
5.5.	Dodatkowe uprawnienia	33
5.6.	Utrata zdolności do pracy na dotychczasowym stanowisku	33
6.	Wsparcie osób niepełnosprawnych ze środków PFRON – przegląd zadań i realizatorów	34
6.1.	Zadania realizowane przez samorząd powiatowy w ramach rehabilitacji zawodowej, których celem jest wsparcie pracodawców	38
6.1.1.	Zwrot pracodawcom kosztów przystosowania i adaptacji stanowisk pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych	38
6.1.2.	Zwrot pracodawcom kosztów wyposażenia stanowisk pracy	40
6.1.3.	Zwrot pracodawcom miesięcznych kosztów zatrudnienia pracowników pomagających pracownikowi niepełnosprawnemu w pracy ...	40
6.1.4.	Refundacja pracodawcy kosztów szkolenia pracowników niepełnosprawnych	41

6.2. Zadania realizowane przez samorząd powiatowy w ramach rehabilitacji zawodowej służące wsparciu indywidualnych osób niepełnosprawnych	43
6.2.1. Dotacja na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej	43
6.2.2. Dofinansowanie do wysokości 50% oprocentowania kredytu bankowego zaciągniętego na kontynuowanie działalności gospodarczej albo prowadzenie własnego lub dzierżawionego gospodarstwa rolnego	44
6.2.3. Wsparcie osób niepełnosprawnych bezrobotnych lub poszukujących pracy w formie umożliwienia korzystania z usług lub instrumentów rynku pracy	45
6.2.4. Program JUNIOR – aktywizacja zawodowa absolwentów niepełnosprawnych	45
6.3. Zadania realizowane przez samorząd powiatowy w ramach rehabilitacji społecznej, mające na celu wsparcie indywidualnych osób niepełnosprawnych	46
6.3.1. Dofinansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych	46
6.3.2. Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze	52
6.3.3. Dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych, w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych.	54
6.3.4. Program AKTYWNY SAMORZĄD	55
6.3.5. Dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika	57
6.4. Zadania realizowane przez PFRON w ramach rehabilitacji zawodowej, mające na celu wsparcie indywidualnych osób niepełnosprawnych.	57

6.4.1.	Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne osobie niepełnosprawnej prowadzącej działalność gospodarczą oraz niepełnosprawnemu rolnikowi lub rolnikowi zobowiązanemu do opłacania składek za niepełnosprawnego domownika	58
6.4.2.	Dofinansowanie do wynagrodzeń osób niepełnosprawnych wypłacane pracodawcom zatrudniającym osoby niepełnosprawne	59
6.5.	Zadania realizowane przez PFRON z zakresu rehabilitacji zawodowej, i społecznej	61
6.5.1.	Programy celowe PFRON	61
6.5.2.	Dofinansowanie kosztów szkoleń języka migowego – na podstawie ustawy o języku migowym	62
6.5.3.	Zadania zlecane fundacjom oraz organizacjom pozarządowym, których celem jest aktywizacja zawodowa i społeczna oraz wsparcie osób niepełnosprawnych	63
6.5.4.	Projekty systemowe służące rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych współfinansowane ze środków Unii Europejskiej	64
7.	Adresy oddziałów Zakładu Ubezpieczeń Społecznych	69
8.	Adresy Biura PFRON oraz oddziałów terenowych PFRON	73

„Informator” powstał z inicjatywy Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przy współudziale Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON).

Znajdą w nim Państwo najważniejsze informacje przydatne osobom niepełnosprawnym, dotyczące m.in. zasad przyznawania rent, orzecznictwa lekarskiego, rehabilitacji leczniczej prowadzonej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, uprawnień pracowniczych, zasad dofinansowania pracodawców z tytułu zatrudnienia osób niepełnosprawnych oraz instytucjonalnego wsparcia takich osób.

W „Informatorze” mówi się także o zadaniach dotyczących rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, finansowanych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, oraz procedurach ich realizacji przez różne podmioty. Pełna informacja o programach i formach wsparcia osób niepełnosprawnych znajduje się na stronie internetowej **www.pfron.org.pl**, w zakładce „Programy i zadania PFRON”.

Mamy nadzieję, że publikacja ta będzie praktycznym przewodnikiem zarówno dla jej najważniejszych adresatów, jak i wszystkich Czytelników zainteresowanych poruszoną w niej problematyką.

1. RENTA Z TYTUŁU NIEZDOLNOŚCI DO PRACY

1.1. Informacje ogólne

Prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który **spełnia łącznie** następujące warunki:

- jest niezdolny do pracy,
- ma wymagany – odpowiednio do wieku, w którym powstała niezdolność do pracy – okres składkowy i nieskładkowy,
- niezdolność do pracy powstała w określonych ustawą o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych¹ okresach składkowych lub nieskładkowych albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów.

WAŻNE!

W przypadku orzeczenia całkowitej niezdolności do pracy warunek powstania niezdolności do pracy w wymaganym okresie uważa się za spełniony, bez względu na datę powstania niezdolności do pracy – jeżeli ubezpieczony udowodnił posiadanie okresów składkowych i nieskładkowych wynoszących co najmniej 20 lat dla kobiety i 25 lat dla mężczyzny.

1.2. Pojęcie niezdolności do pracy

Niezdolną do pracy jest osoba, która utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie rokuje odzyskania tej zdolności po przekwalifikowaniu.

Niezdolność do pracy może być częściowa lub całkowita.

- **Częściowo niezdolną do pracy** jest osoba, która utraciła w znacznym stopniu zdolność do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji.

¹ Tekst jednolity: Dz.U. z 2009 r. nr 153, poz. 1227 z późn. zm.

- **Całkowicie niezdolną do pracy** jest osoba, która utraciła zdolność do wykonywania jakiejkolwiek pracy.

Stwierdzenie naruszenia sprawności organizmu w stopniu powodującym konieczność stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innej osoby w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych stanowi podstawę do orzeczenia **niezdolności do samodzielnej egzystencji**.

Orzeczenie całkowitej niezdolności do pracy nie stanowi przeszkody w podjęciu zatrudnienia w warunkach określonych w przepisach o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

1.3. Orzekanie o niezdolności do pracy

Oceny niezdolności do pracy i jej stopnia dokonuje w formie orzeczenia lekarz orzecznik ZUS.

Obowiązujące przepisy przewidują **dwuinstancyjność** w postępowaniu orzecznictwym. Organem orzekającym w I instancji jest lekarz orzecznik ZUS, natomiast w II instancji – komisja lekarska ZUS.

Od orzeczenia lekarza orzecznika osobie zainteresowanej przysługuje prawo wniesienia sprzeciwu do komisji lekarskiej – w ciągu 14 dni od dnia doręczenia tego orzeczenia. Komisja lekarska w wyniku rozpatrzenia sprzeciwu dokonuje rozstrzygnięcia w formie orzeczenia.

1.4. Renty z tytułu niezdolności do pracy

Renta z tytułu niezdolności do pracy może zostać przyznana na stałe lub na określony czas.

- **Renta stała** przysługuje ubezpieczonemu, którego niezdolność do pracy została uznana przez lekarza orzecznika ZUS lub komisję lekarską ZUS za trwałą.

- **Renta okresowa** przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli jego niezdolność do pracy zostanie przez lekarza orzecznika ZUS lub komisję lekarską ZUS uznana za okresową, czyli mającą charakter czasowy.

Renta okresowa z tytułu niezdolności do pracy przysługuje przez okres wskazany w decyzji organu rentowego. Nie ogranicza to uprawnień osoby niezdolnej do pracy do zgłoszenia wniosku o przeprowadzenie ponownego badania w celu zmiany stopnia niezdolności do pracy.

Niezdolność do pracy jest orzekana na okres nie dłuższy niż 5 lat, chyba że według wiedzy medycznej nie ma rokowań odzyskania zdolności do pracy przed upływem tego okresu – wówczas jest ona orzekana na okres dłuższy niż 5 lat.

1.5. Staż uprawniający do renty z tytułu niezdolności do pracy

Okres składkowy i nieskładkowy wymagany do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy, czyli staż, uzależniony jest od wieku osoby, w którym powstała niezdolność do pracy, i wynosi od 1 roku – jeżeli niezdolność do pracy powstała przed ukończeniem 20 lat, aż do 5 lat – jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 30 lat.

Osoby, których niezdolność do pracy powstała po ukończeniu 30 lat, muszą spełniać dodatkowy warunek, a mianowicie **wymagany pięcioletni okres musi przypadać w ostatnim dziesięcioleciu** przed dniem zgłoszenia wniosku o rentę lub dniem powstania niezdolności do pracy.

WAŻNE!

Renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje również ubezpieczonemu, który udowodnił okres składkowy wynoszący co najmniej 25 lat dla kobiet i 30 lat dla mężczyzn i jest całkowicie niezdolny do pracy – bez względu na to, czy posiada 5-letni okres składkowy i nieskładkowy w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy i bez względu na datę powstania tej niezdolności. Przy ustalaniu uprawnień do renty, dla

zbadań warunku udowodnienia co najmniej 25-letniego albo 30-letniego okresu, uwzględnia się wyłącznie okresy składkowe.

Jeżeli ubezpieczony nie osiągnął wymaganego ze względu na wiek okresu składkowego i nieskładkowego, warunek posiadania tego okresu uważa się za spełniony, jeśli ubezpieczony został zgłoszony do ubezpieczenia:

- przed ukończeniem 18 lat, albo
- w ciągu 6 miesięcy po ukończeniu nauki w szkole ponadpodstawowej, ponadgimnazjalnej lub w szkole wyższej

oraz do dnia powstania niezdolności do pracy miał – bez przerwy lub z przerwami nieprzekraczającymi 6 miesięcy – okresy składkowe i nieskładkowe.

WAŻNE!

Warunek posiadania wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego uważa się za spełniony – bez względu na udowodniony okres składkowy i nieskładkowy – także w przypadku, gdy ubezpieczony stał się niezdolny do pracy wskutek wypadku w drodze do pracy lub z pracy.

1.6. Powstanie i ustanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy

Prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy powstaje z dniem spełnienia wszystkich wymaganych warunków, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek o to świadczenie.

Jeżeli ubezpieczony pobiera zasiłek chorobowy, wynagrodzenie za czas niezdolności do pracy lub świadczenie rehabilitacyjne, prawo do renty nabędzie z dniem zaprzestania pobierania tego zasiłku, wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy lub świadczenia rehabilitacyjnego.

Prawo do renty, które ustało z powodu ustąpienia niezdolności do pracy, podlega przywróceniu, jeżeli w ciągu 18 miesięcy od ustania prawa do renty ubezpieczony ponownie stał się niezdolny do pracy.

Prawo do renty ustaje:

- gdy ustanie którykolwiek z warunków wymaganych do uzyskania tego prawa,
- z upływem okresu, na jaki świadczenie to zostało przyznane,
- z dniem, od którego z urzędu została przyznana emerytura,
- wraz ze śmiercią osoby uprawnionej.

1.7. Wysokość renty z tytułu niezdolności do pracy

Wysokość renty z tytułu niezdolności do pracy zależy od:

- wymiaru udowodnionych okresów składkowych i nieskładkowych,
- wysokości zarobków wskazanych do obliczenia podstawy wymiaru renty,
- kwoty bazowej obowiązującej w dniu nabycia prawa do renty, a także
- stopnia orzeczonej niezdolności do pracy.

Jeżeli podstawy wymiaru renty nie można ustalić, organ rentowy ustala wysokość renty z tytułu niezdolności do pracy w kwocie najniższego świadczenia. **Od 1 marca 2013 r.** najniższa renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy wynosi **831,15 zł**, a najniższa renta z tytułu częściowej niezdolności do pracy – **637,92 zł**.

1.8. Zawieszanie i zmniejszanie renty z tytułu niezdolności do pracy

Zawieszenie lub zmniejszenie wysokości rent z tytułu niezdolności do pracy uzależnione jest od kwoty przychodu stanowiącego podstawę wymiaru składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, przy czym za przychód uważa się także kwoty pobranych zasiłków: chorobowego, macierzyńskiego i opiekuńczego oraz wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy, a także kwoty świadczenia rehabilitacyjnego i wyrównawczego, zasiłku wyrównawczego i dodatku wyrównawczego.

Na zawieszenie prawa do renty lub zmniejszenie wysokości tego świadczenia wpływa osiągnięty przez rencistę przychód z tytułu wykonywania działalności obowiązkowo podle-

gającej ubezpieczeniom społecznym. Za działalność podlegającą obowiązkowi ubezpieczeń społecznych uważa się zatrudnienie, służbę lub inną pracę zarobkową albo pozarolniczą działalność.

Za przychód mający wpływ na zawieszenie lub zmniejszenie renty uważa się także przychód uzyskany z tytułu służby w tzw. służbach mundurowych (policja, wojsko itd.).

Na zawieszenie prawa do renty oraz zmniejszenie jej wysokości nie wpływa przychód osiągnięty z tytułu świadczenia pracy w ramach wykonywania umowy nieobjętej obowiązkiem ubezpieczeń społecznych, na przykład z tytułu wykonywania umowy o dzieło zawartej z osobą niebędącą jednocześnie pracodawcą rencisty.

Jeżeli rencista osiąga przychód:

- nieprzekraczający 70% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy, ogłaszanego przez Prezesa GUS – renta wypłacana jest w pełnej wysokości,
- przekraczający 70% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, nie wyższy jednak niż 130% tego wynagrodzenia – renta jest odpowiednio zmniejszana,
- przekraczający 130% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia – wypłata renty podlega zawieszeniu w całości.

1.9. Tryb postępowania o przyznanie renty z tytułu niezdolności do pracy

Postępowanie w sprawie przyznania renty wszczyna się na wniosek osoby zainteresowanej lub jej pełnomocnika. Wniosek taki zgłasza się bezpośrednio w jednostce terenowej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, właściwej ze względu na miejsce zamieszkania wnioskodawcy (zgłoszenie na piśmie lub ustnie do protokołu), albo za pośrednictwem przedsiębiorcy uprawnionego do wykonywania działalności pocztowej w obrocie krajowym lub zagranicznym (np. Poczty Polskiej S.A. lub firmy kurierskiej) lub za pośrednictwem płatnika składek. W razie zgłoszenia wniosku w innej jednostce ZUS – jest ona zobowiązana do przekazania go jednostce właściwej.

Wniosek może być zgłoszony w formie elektronicznej przez Internet za pośrednictwem elektronicznej skrzynki podawczej ZUS. Dokument ten musi być podpisany za pomocą e-podpisu weryfikowanego przy użyciu kwalifikowanego certyfikatu lub profilu zaufanego ePUAP.

Do wniosku o przyznanie renty z tytułu niezdolności do pracy należy dołączyć:

- zaświadczenie o stanie zdrowia (formularz ZUS N-9) wydane przez lekarza prowadzącego leczenie osoby ubiegającej się o świadczenie,
- wywiad zawodowy (formularz ZUS N-10) – ankietę wypełnioną przez płatnika składek,
- kwestionariusz dotyczący okresów składkowych i nieskładkowych (druk ZUS Rp-6),
- dokumenty potwierdzające przebyte okresy składkowe i nieskładkowe (np. świadectwa pracy, legitymację ubezpieczeniową),
- zaświadczenia pracodawcy o wysokości osiąganego wynagrodzenia (na formularzu według wzoru określonego przez ZUS – druk ZUS Rp-7) bądź legitymację ubezpieczeniową zawierającą odpowiednie wpisy,
- kartę wypadku w drodze do pracy lub z pracy, jeśli ubezpieczony zgłasza wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem w drodze do pracy lub z pracy.

Druki potrzebne do wystąpienia **z wnioskiem** o ustalenie renty z tytułu niezdolności do pracy dostępne są nieodpłatnie w każdej jednostce organizacyjnej ZUS lub na stronie internetowej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, pod adresem www.zus.pl.

Wniosek o rentę może być wycofany, nie później jednak niż do dnia uprawomocnienia się decyzji w sprawie renty (tj. w terminie jednego miesiąca od dnia doręczenia decyzji). Prośba o wycofanie wniosku jest skuteczna tylko wówczas, gdy została złożona na piśmie lub ustnie do protokołu.

Ustalenie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy następuje w formie decyzji organu rentowego, właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby zainteresowanej. Od decyzji organu rentowego przysługuje odwołanie – za pośrednictwem organu rentowego, który wydał decyzję – do Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpie-

czeń Społecznych. Odwołanie wnosi się na piśmie lub ustnie do protokołu **w organie rentowym**, w terminie miesiąca od dnia doręczenia decyzji. Postępowanie odwoławcze wolne jest od opłat.

ZUS ma obowiązek wydać decyzję w sprawie renty w ciągu 30 dni od daty wyjaśnienia ostatniej okoliczności w sprawie.

1.10. Wypłata renty z tytułu niezdolności do pracy

Rentę z tytułu niezdolności do pracy wypłaca się za poszczególne miesiące kalendarzowe w dniu ustalonym w decyzji organu rentowego jako termin płatności świadczenia.

Renta może być przekazywana osobie uprawnionej za pośrednictwem osób prawnych prowadzących działalność w zakresie doręczania świadczeń, albo – na wniosek tej osoby – na jej rachunek w banku lub w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej.

Osobie uprawnionej do renty zamieszkałej zagranicą renta może być wypłacana na jej rachunek bankowy w Polsce lub do rąk wskazanej osoby zamieszkałej w Polsce, względnie według zasad dotyczących wypłaty świadczeń, wynikających z umów międzynarodowych w dziedzinie ubezpieczeń społecznych.

1.11. O czym osoby pobierające rentę z tytułu niezdolności do pracy powinny powiadomić ZUS?

Osoba pobierająca rentę z tytułu niezdolności do pracy zobowiązana jest powiadomić oddział ZUS, który wypłaca rentę, o:

- osiągnięciu przychodu z tytułu zatrudnienia, służby lub innej pracy zarobkowej albo prowadzenia pozarolniczej działalności, a także o jego wysokości,

- łącznej kwocie przychodu osiągniętego w roku kalendarzowym – w terminie do końca lutego następnego roku, przy czym – dla umożliwienia sprawdzenia, czy korzystniejsze jest rozliczenie roczne, czy miesięczne – wskazane jest wykazanie przychodów osiągniętych w kolejnych miesiącach roku,
- zgłoszeniu wniosku o emeryturę lub rentę do innego organu rentowego,
- zmianie miejsca zamieszkania, numeru rachunku w banku lub spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej,
- innych okolicznościach powodujących zawieszenie prawa do renty.

2. RENTA SOCJALNA

2.1. Informacje ogólne

Na podstawie ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej² organem przyznającym i wypłacającym renty socjalne jest właściwa jednostka organizacyjna Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. W szczególnych przypadkach renta ta jest wypłacana także przez inne organy emerytalno-rentowe, np. Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS).

2.2. Komu przysługuje renta socjalna?

Renta socjalna **przysługuje osobie**, która jest:

- pełnoletnia oraz
- całkowicie niezdolna do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, które powstało:
 - przed ukończeniem 18 roku życia, albo
 - w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej – przed ukończeniem 25 roku życia, albo
 - w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej.

Osobą pełnoletnią jest osoba, która ukończyła 18 lat. Za osobę pełnoletnią uważa się również kobietę, która zawarła związek małżeński po ukończeniu 16 lat, a nie ukończyła 18 roku życia.

Ustalenia całkowitej niezdolności do pracy i przewidywanego okresu jej trwania dokonuje lekarz orzecznik ZUS lub komisja lekarska ZUS na zasadach i w trybie określonych w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W myśl tej ustawy za całkowicie niezdolną do pracy uważa się osobę, która utraciła zdolność do wykonywania jakiegokolwiek pracy. Przy ocenie prawa do renty nie jest istotne, kiedy powstała całkowita niezdolność do pracy, lecz to, aby niezdolność ta była skutkiem naruszenia sprawności organizmu, powstałego w wymienionych wyżej okresach.

² Dz.U. z 2003 r. nr 135, poz. 1268 z późn. zm.

Renta może być przyznana na stałe – jeżeli całkowita niezdolność do pracy jest trwała lub na wskazany okres – jeśli całkowita niezdolność do pracy jest okresowa.

Niezdolność do pracy orzeka się na okres nie dłuższy niż 5 lat. Niezdolność do pracy orzeka się na okres dłuższy niż 5 lat, jeżeli według wiedzy medycznej nie ma rokowań do odzyskania zdolności do pracy przed upływem tego okresu.

2.3. Komu nie przysługuje renta socjalna?

Renta socjalna **nie przysługuje osobie**, która:

- ma ustalone prawo do emerytury, uposażenia w stanie spoczynku, renty z tytułu niezdolności do pracy, renty inwalidzkiej, renty strukturalnej, świadczenia przedemerytalnego, zasiłku przedemerytalnego lub nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego,
- pobiera świadczenia o charakterze rentowym z instytucji zagranicznych,
- jest tymczasowo aresztowana albo odbywa karę pozbawienia wolności – za okres tymczasowego aresztowania lub odbywania kary pozbawienia wolności,
- ma ustalone prawo do renty rodzinnej (części renty) przez jednostkę organizacyjną ZUS lub przez inny niż ta jednostka organ emerytalno-rentowy (np. KRUS), w wysokości przekraczającej 200% kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy,
- jest właścicielem lub posiadaczem (samoistnym lub zależnym) nieruchomości rolnej, w rozumieniu Kodeksu cywilnego, o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 5 ha przeliczeniowych lub – jako współwłaściciel – ma udział w takiej nieruchomości, który przekracza 5 ha przeliczeniowych.

WAŻNE!

Osobie tymczasowo aresztowanej lub odbywającej karę pozbawienia wolności samotnie gospodarującej, nieposiadającej innego przychodu i niemającej prawa do renty rodzinnej, która jest właścicielem lokalu mieszkalnego (domu jednorodzinnego), której przysługuje spółdzielcze prawo do lokalu lub która jest najemcą lokalu mieszkalnego wchodzącego w skład mieszkaniowego zasobu gminy, innych jednostek samorządu terytorialnego albo stanowiącego własność Skarbu Państwa lub państwowych osób prawnych,

może być wypłacane 50% kwoty renty socjalnej, jeżeli zobowiąże się pisemnie, że z kwoty tej będzie dokonywała opłat z tytułu czynszu lub innych należności za lokal mieszkalny (dom jednorodzinny), a w lokalu (domu jednorodzinny) nie przebywają inne osoby.

2.4. Wysokość renty socjalnej

Wysokość renty socjalnej uzależniona jest od wysokości najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. Stanowi ona 84% kwoty tej renty.

Renta podlega waloryzacji corocznie od 1 marca. **Od 1 marca 2013 r.** renta socjalna wynosi **698,17 zł**.

W przypadku gdy osoba ubiegająca się o rentę socjalną jest jednocześnie uprawniona do renty rodzinnej, której wysokość nie przekracza 200% kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, przysługuje jej prawo do obydwu tych świadczeń.

Łączna wysokość renty rodzinnej i renty socjalnej nie może przekraczać 200% kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. **Od 1 marca 2013 r.** wysokość najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy wynosi **831,15 zł**, a zatem 200% tej kwoty to **1662,30 zł**.

W przypadku jednak gdy łączna wysokość tych dwóch świadczeń przekracza 200% najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, obniżeniu podlega wysokość renty socjalnej. Kwota obniżonej renty socjalnej nie może być jednak niższa niż 10% kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. **Od 1 marca 2013 r.** kwota ta wynosi **83,12 zł**.

2.5. Zawieszenie prawa do renty socjalnej

Prawo do renty socjalnej podlega zawieszeniu w przypadku, gdy osoba uprawniona osiągnęła przychód w łącznej kwocie przekraczającej 70% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy, ostatnio ogłoszonego przez Prezesa GUS

dla celów emerytalnych. Prawo do renty socjalnej zawiesza się za miesiąc, w którym uzyskany został przychód.

Prawo do renty socjalnej ulega zawieszeniu w przypadku osiągnięcia przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego.

Na zawieszenie renty socjalnej wpływają także przychody osiągane z tytułu wykonywania umowy zlecenia przez uczniów szkół ponadpodstawowych i studentów, którzy nie ukończyli 26 lat życia oraz honoraria z tytułu działalności artystycznej lub twórczej. Od przychodów tych nie jest wprawdzie odprowadzana składka na ubezpieczenia społeczne, jednak podlegają one opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych.

Za przychód uważa się także kwoty pobranych zasiłków: chorobowego, macierzyńskiego i opiekuńczego oraz wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy, a także kwoty świadczenia rehabilitacyjnego i wyrównawczego, zasiłku wyrównawczego i dodatku wyrównawczego.

Na zawieszenie prawa do renty socjalnej wpływa także przychód zaliczony do źródeł przychodów podlegających opodatkowaniu na zasadach określonych w art. 27 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

Renta socjalna ulega także zawieszeniu w przypadku osiągnięcia przychodu z tytułu umowy najmu, podnajmu, dzierżawy, poddzierżawy lub innych umów o podobnym charakterze, opodatkowanych na podstawie przepisów o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne.

Osoba pobierająca rentę socjalną lub jej przedstawiciel ustawowy są obowiązani niezwłocznie powiadomić organ wypłacający rentę socjalną o osiągnięciu przychodu w kwocie powodującej zawieszenie prawa do renty socjalnej. Powiadomienie następuje w formie pisemnego oświadczenia. W przypadku gdy składki na ubezpieczenia społeczne są odprowadzane przez płatnika składek, osoba pobierająca rentę socjalną jest obowiązana do przedstawienia zaświadczenia albo oświadczenia określającego kwotę przychodu. Składający oświadczenie jest obowiązany do zawarcia w nim klauzuli następującej treści: „Jestem świadomy odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia”. Klauzula ta zastępuje pouczenie organu o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań.

2.6. Postępowanie w sprawie przyznania renty socjalnej

Postępowanie w sprawie przyznania renty socjalnej wszczyna się na wniosek osoby ubiegającej się o rentę socjalną lub jej przedstawiciela ustawowego albo na wniosek innej osoby lub kierownika ośrodka pomocy społecznej, działających za zgodą osoby ubiegającej się o rentę socjalną lub jej przedstawiciela ustawowego. Zgoda musi być wyrażona na piśmie lub ustnie do protokołu.

Wspomniany wniosek składa się w jednostce organizacyjnej ZUS, właściwej ze względu na miejsce zamieszkania, albo za pośrednictwem przedsiębiorcy uprawnionego do wykonywania działalności pocztowej w obrocie krajowym lub zagranicznym (np. Poczty Polskiej S.A. lub firmy kurierskiej). W razie zgłoszenia wniosku w innej jednostce ZUS – jest ona zobowiązana do przekazania go jednostce właściwej.

Organ rentowy – po stwierdzeniu, że osoba ubiegająca się o rentę socjalną udowodniła okoliczności niezbędne do ustalenia prawa do tego świadczenia – kieruje tę osobę na badanie przez lekarza orzecznika ZUS, w celu wydania orzeczenia o niezdolności do pracy.

Od orzeczenia lekarza orzecznika osobie zainteresowanej przysługuje sprzeciw do komisji lekarskiej ZUS. Orzeczenie lekarza orzecznika albo orzeczenie komisji lekarskiej stanowi podstawę do wydania decyzji w sprawie renty.

ZUS ma obowiązek wydać decyzję w sprawie renty socjalnej w ciągu 30 dni od daty wyjaśnienia ostatniej okoliczności w sprawie.

2.7. Wypłata renty socjalnej

Rentę socjalną wypłaca się za miesiące kalendarzowe w dniu ustalonym w decyzji organu rentowego jako termin płatności:

- osobie uprawnionej – za pośrednictwem osób prawnych prowadzących działalność w zakresie doręczania świadczeń albo na wniosek tej osoby – na jej rachunek w banku lub w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej,

- opiekunowi prawnemu lub faktycznemu osoby uprawnionej – do rąk opiekuna, za pośrednictwem osób prawnych prowadzących działalność w zakresie doręczania świadczeń, a na wniosek opiekuna prawnego – na jego rachunek w banku lub w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej.

Opiekunowi faktycznemu wypłaca się rentę tylko do rąk.

2.8. O czym osoby pobierające rentę socjalną powinny powiadomić ZUS?

Osoba pobierająca rentę socjalną, jej przedstawiciel ustawowy lub osoba sprawująca opiekę prawną albo faktyczną nad osobą uprawnioną do renty socjalnej zobowiązana jest powiadomić jednostkę organizacyjną ZUS o wszelkich okolicznościach mających wpływ na prawo do renty socjalnej i jej wysokość, w tym o:

- osiągnięciu przychodu w kwocie powodującej zawieszenie prawa do renty socjalnej,
- pobycie w areszcie tymczasowym lub odbywaniu kary pozbawienia wolności,
- nabyciu lub objęciu w posiadanie samoistne lub zależne nieruchomości rolnej oraz o powierzchni użytków rolnych wyrażonych w hektarach przeliczeniowych,
- nabyciu prawa do emerytury, renty z tytułu niezdolności do pracy lub renty rodzinnej – przyznanej przez Zakład lub inny organ emerytalno-rentowy, albo o nabyciu prawa do uposażenia w stanie spoczynku lub uposażenia rodzinnego,
- nabyciu prawa do świadczenia przedemerytalnego,
- nabyciu prawa do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego,
- pobieraniu świadczenia rentowego z instytucji zagranicznej,
- wyjeździe za granicę (renta socjalna nie przysługuje osobie, która zamieszkuje i przebywa poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej),
- zmianie adresu zamieszkania, numeru rachunku w banku lub spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej.

3.1. Organizacja orzecznictwa lekarskiego

Do zakresu działania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych należy m.in. orzekanie dla celów ustalania uprawnień do świadczeń z ubezpieczeń społecznych oraz innych świadczeń wypłacanych przez Zakład, do których prawo uzależnione jest od stwierdzenia niezdolności do pracy lub niezdolności do samodzielnej egzystencji.

Orzeczenia wydają:

- lekarz orzecznik ZUS,
- komisja lekarska ZUS.

3.2. Zasady orzekania o niezdolności do pracy

Postępowanie orzecznicze wszczyna się na podstawie wniosku osoby występującej o rentę. Do wniosku – oprócz dokumentów uzasadniających prawo do świadczeń i ich wysokości – powinna być dołączona dokumentacja obejmująca:

- zaświadczenie o stanie zdrowia wydane przez lekarza, pod którego opieką lekarską znajduje się osoba ubiegająca się o świadczenie, wystawione nie wcześniej niż na miesiąc przed datą złożenia wniosku,
- wywiad zawodowy dotyczący charakteru i rodzaju pracy,
- dokumentację medyczną i rentową oraz inne dokumenty mające znaczenie dla wydania orzeczenia, kartę badania profilaktycznego, dokumentację rehabilitacji leczniczej lub zawodowej.

Lekarz orzecznik i komisja lekarska oceniają niezdolność do pracy, jej stopień, a także dokonują ustaleń dotyczących:

- daty powstania niezdolności do pracy,
- przewidywanego okresu trwania niezdolności do pracy,
- związku przyczynowego niezdolności do pracy lub śmierci z określonymi okolicznościami,
- niezdolności do samodzielnej egzystencji,
- celowości przekwalifikowania zawodowego.

Lekarz orzecznik oraz komisja lekarska dokonują oceny niezdolności do pracy w formie orzeczenia.

Przy ocenie stopnia i przewidywanego okresu niezdolności do pracy oraz rokowania co do odzyskania zdolności do pracy lekarz orzecznik i komisja lekarska uwzględniają:

- stopień naruszenia sprawności organizmu oraz możliwość przywrócenia niezbędnej sprawności w drodze leczenia i rehabilitacji,
- możliwość wykonywania dotychczasowej pracy lub podjęcia innej pracy oraz celowość przekwalifikowania zawodowego, biorąc pod uwagę rodzaj i charakter dotychczas wykonywanej pracy, poziom wykształcenia, wiek i predyspozycje psychofizyczne.

3.3. Postępowanie orzecznicze

Lekarz orzecznik i komisja lekarska wydają orzeczenie na podstawie dokumentacji dołączonej do wniosku oraz po przeprowadzeniu bezpośredniego badania stanu zdrowia osoby, w stosunku do której ma być wydane orzeczenie. Orzeczenie może być wydane również bez bezpośredniego badania stanu zdrowia osoby, w stosunku do której ma być ono wydane, jeżeli dokumentacja dołączona do wniosku jest wystarczająca do wydania orzeczenia.

Przed wydaniem orzeczenia lekarz orzecznik i komisja lekarska mogą uzupełnić dokumentację dołączoną do wniosku, w szczególności o opinie lekarza konsultanta lub psychologa albo o wyniki badań dodatkowych lub obserwacji szpitalnej. Lekarz konsultant i psycholog wydają opinie na podstawie bezpośredniego badania stanu zdrowia osoby, w stosunku do której ma być wydane orzeczenie, oraz analizy dokumentacji medycznej i zawodowej.

Oddział ZUS w wyznaczonym terminie kieruje osobę, w stosunku do której ma być wydane orzeczenie, na badanie przeprowadzane przez lekarza orzecznika, komisję lekarską, lekarza konsultanta, psychologa lub na obserwację szpitalną. W razie niestawienia się osoby skierowanej na badanie bez uzasadnionych przyczyn, wezwania na badanie w nowo wyznaczonym terminie dokonuje się za zwrotnym poświadczeniem odbioru, informując o skutkach niestawienia się.

Jeżeli stan zdrowia, stwierdzony w zaświadczeniu lekarskim, uniemożliwia osobiste zgłoszenie się na badanie, może ono być przeprowadzane w miejscu pobytu osoby, w stosunku do której ma być wydane orzeczenie, za jej zgodą.

3.3.1. Zwrot kosztów stawiennictwa na badanie

Osobom wezwanym do osobistego stawiennictwa na badanie przez lekarza orzecznika, komisję lekarską, konsultanta ZUS, na badania dodatkowe lub obserwację szpitalną przysługuje zwrot kosztów przejazdu. Zasadą jest, że Zakład zwraca koszty przejazdu najtańszym środkiem komunikacji publicznej.

3.3.2. Środki odwoławcze

Orzeczenie lekarza orzecznika nie jest ostateczne. Od orzeczenia lekarza orzecznika osobie zainteresowanej przysługuje sprzeciw do komisji lekarskiej, w ciągu 14 dni od dnia doręczenia tego orzeczenia. Sprzeciw wnosi się za pośrednictwem jednostki organizacyjnej ZUS, właściwej ze względu na miejsce zamieszkania osoby zainteresowanej. Komisja lekarska nie rozpatruje sprzeciwu wniesionego po terminie. W uzasadnionych przypadkach Zakład, na wniosek osoby zainteresowanej, może przywrócić termin na wniesienie sprzeciwu.

W terminie 14 dni od dnia wydania orzeczenia przez lekarza orzecznika zarzut wadliwości orzeczenia może zgłosić Prezes Zakładu i sprawa zostaje przekazana do rozpatrzenia przez komisję lekarską. O zgłoszeniu zarzutu wadliwości orzeczenia jednostka organizacyjna ZUS niezwłocznie zawiadamia osobę zainteresowaną.

Orzeczenie lekarza orzecznika, od którego nie wniesiono sprzeciwu lub co do którego nie zgłoszono zarzutu wadliwości, albo orzeczenie komisji lekarskiej, stanowi dla organu rentowego podstawę do wydania decyzji w sprawie świadczeń, do których prawo uzależnione jest od stwierdzenia niezdolności do pracy oraz niezdolności do samodzielnej egzystencji. Od decyzji ZUS przysługuje odwołanie do właściwego sądu w terminie i według zasad określonych w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego. Odwołanie wnosi się za pośrednictwem terenowej jednostki organizacyjnej Zakładu, w której została wydana decyzja.

4. DZIAŁANIA ZAKŁADU UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH NA RZECZ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Z myślą o osobach niepełnosprawnych Zakład Ubezpieczeń Społecznych realizuje takie zadania, jak:

- zapewnienie najwyższej jakości obsługi klientom niepełnosprawnym,
- usuwanie barier architektonicznych w obiektach Zakładu,
- upowszechnianie wiedzy dotyczącej praw osób niepełnosprawnych,
- prowadzenie rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej,
- podejmowanie działań zwiększających zatrudnienie osób niepełnosprawnych w Zakładzie,
- zachęcanie do odbywania staży zawodowych i praktyk studenckich w ZUS,
- dostosowywanie stanowisk pracy do potrzeb pracowników z niepełnosprawnością.

4.1. Rehabilitacja lecznicza

Zakład Ubezpieczeń Społecznych prowadzi program rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej. Celem programu jest przywrócenie zdolności do pracy osobom, które w następstwie choroby, urazu lub wypadku są zagrożone długotrwałą niezdolnością do pracy lub są nadal niezdolne do pracy, ale jednocześnie, po odbyciu rehabilitacji leczniczej, rokują odzyskanie tej zdolności.

Podstawą skierowania do ośrodka rehabilitacyjnego jest orzeczenie o potrzebie rehabilitacji, wydane przez lekarza orzecznika ZUS. Orzeczenie może być wydane w następujących okolicznościach:

- na wniosek lekarza prowadzącego leczenie,
- podczas kontroli prawidłowości orzekania o czasowej niezdolności do pracy,
- przy ustalaniu uprawnień do świadczenia rehabilitacyjnego,
- podczas orzekania o niezdolności do pracy dla celów rentowych.

Rehabilitacja lecznicza w ramach prewencji rentowej prowadzona jest w systemie stacjonarnym lub ambulatoryjnym, dla następujących rodzajów schorzeń:

- w systemie stacjonarnym:
 - narząd ruchu,
 - wczesne stany pourazowe i po zabiegach artroskopowych,

- układ krążenia,
- układ oddechowy,
- psychosomatyka,
- onkologia gruczołu sutkowego,
- w systemie ambulatoryjnym:
 - narząd ruchu,
 - układ krążenia.

Rehabilitacja lecznicza odbywa się na podstawie ustalonego indywidualnie programu, uwzględniającego schorzenie podstawowe i choroby współistniejące, i zawiera następujące elementy:

- kinezyterapię i fizykoterapię, czyli zabiegi z zakresu ciepłolecznictwa, krioterapii, magneto- i elektroterapii, leczenia ultradźwiękami, laseroterapii i różnych form masażu,
- rehabilitację psychologiczną, w tym m.in. psychoedukację i treningi relaksacyjne,
- edukację zdrowotną.

Rehabilitacja lecznicza w ośrodku trwa 24 dni, przy czym w uzasadnionych wypadkach okres ten może być skrócony lub wydłużony.

4.2. Obsługa klientów niepełnosprawnych

Pracownicy ZUS są przygotowani do obsługi klientów z różnymi rodzajami niepełnosprawności. W każdej jednostce ZUS jest możliwość skorzystania z pomocy osoby przeszkolonej w posługiwaniu się językiem migowym.

Zakład zaprasza do korzystania ze swojej strony internetowej, która sukcesywnie jest ulepszana w celu zharmonizowania jej z potrzebami użytkowników, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych.

W większości jednostek organizacyjnych Zakładu funkcjonują dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych stanowiska obsługi klienta. Prace dostosowujące kolejne stanowiska obsługi są sukcesywnie prowadzone. Wykonywane są również modernizacje obiektów,

usuwające bariery architektoniczne i dostosowujące budynki Zakładu do potrzeb osób niepełnosprawnych. ZUS ma na uwadze zarówno potrzeby swoich klientów, jak również niepełnosprawnych pracowników.

4.3. Aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych

Wspierając aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych, Zakład Ubezpieczeń Społecznych podejmuje takie działania, jak:

- uczestnictwo w targach i giełdach pracy, w tym dla osób niepełnosprawnych, na których przedstawiane są aktualne oferty pracy,
- zamieszczanie w ogłoszeniach o naborze na wolne stanowiska pracy adnotacji zachęcającej osoby niepełnosprawne do składania aplikacji,
- umożliwianie osobom niepełnosprawnym zdobywania doświadczenia zawodowego poprzez odbywanie praktyk studenckich oraz staży zawodowych w ZUS,
- stwarzanie niepełnosprawnym pracownikom przyjaznych warunków pracy poprzez dostosowanie stanowiska pracy do rodzaju stopnia niepełnosprawności.

4.4. Upowszechnianie wiedzy dotyczącej praw osób niepełnosprawnych

Dla pracodawców małych i średnich przedsiębiorstw Zakład Ubezpieczeń Społecznych prowadzi szkolenia, których tematem są następujące zagadnienia:

- przyczyny i konsekwencje wypadków przy pracy i chorób zawodowych,
- obowiązki pracodawcy i ochrona prawna pracowników po wypadku przy pracy lub w związku z chorobą zawodową,
- możliwości i ograniczenia zawodowe osób z niepełnosprawnością,
- prawo a osoby z niepełnosprawnością,
- organizacja stanowiska pracy dla pracownika, który stał się niepełnosprawny.

Ponadto Zakład upowszechnia różnego rodzaju materiały, broszury i ulotki z informacjami z zakresu bieżącej działalności Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, którymi zainteresowane są osoby niepełnosprawne.

Poprzez swoje oddziały terenowe Zakład współpracuje na bieżąco z lokalnymi organizacjami i instytucjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych, bierze udział w okolicznościowych imprezach, dniach otwartych, spotkaniach tematycznych. Uczestniczy w wielu przedsięwzięciach, których celem jest upowszechnianie wiedzy o prawach i problemach szerokiej rzeszy osób z niepełnosprawnością.

Inicjatywą własną Zakładu Ubezpieczeń Społecznych są dni otwarte w ZUS dla osób niepełnosprawnych, organizowane od 2007 r. we wszystkich oddziałach, przy współpracy Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji oraz lokalnych organizacji i instytucji. Celem jest zapewnienie kompleksowej, profesjonalnej informacji osobom niepełnosprawnym, między innymi z zakresu ubezpieczeń społecznych, zatrudnienia i aktywizacji zawodowej, praw pracowniczych oraz rehabilitacji leczniczej, społecznej i zawodowej. W ich trakcie można uzyskać informacje dotyczące świadczeń z ubezpieczenia społecznego, orzecznictwa lekarskiego, zapoznać się z aktualnymi ofertami pracy w Zakładzie, a także zdobyć informacje o planowanych projektach PFRON oraz możliwości otrzymania dofinansowania z Funduszu.

5. UPRAWNIENIA PRACOWNICZE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Uprawnienia pracownicze osób niepełnosprawnych zostały uregulowane w rozdziale 4 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych³, a także w rozporządzeniach wykonawczych do tej ustawy.

Omówione w niniejszym rozdziale uprawnienia pracownicze przysługują osobie niepełnosprawnej odpowiednio od dnia, od którego ta osoba została wliczona do stanu zatrudnienia osób niepełnosprawnych u danego pracodawcy.

5.1. Czas pracy

Czas pracy osoby niepełnosprawnej nie może przekraczać 8 godzin na dobę i 40 godzin tygodniowo.

Od dnia 1 stycznia 2012 r. czas pracy osoby niepełnosprawnej zaliczonej do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności nie może przekraczać 7 godzin na dobę i 35 godzin tygodniowo, jeżeli lekarz przeprowadzający badania profilaktyczne pracowników lub w razie jego braku lekarz sprawujący opiekę nad osobą niepełnosprawną wyda w odniesieniu do tej osoby zaświadczenie o celowości stosowania skróconej normy czasu pracy. Koszty tych badań ponosi pracodawca.

Ustalony zgodnie z powyższymi zasadami wymiar czasu pracy osoby niepełnosprawnej zaliczonej do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności obowiązuje od dnia przedstawienia pracodawcy zaświadczenia o celowości stosowania skróconej normy czasu pracy.

Osoba niepełnosprawna nie może być również zatrudniona w porze nocnej i w godzinach nadliczbowych.

Stosowanie skróconych norm czasu pracy (7 godzin na dobę i 35 godzin tygodniowo) nie powoduje obniżenia wysokości przysługującego wynagrodzenia wypłacanego w stałej miesięcznej wysokości.

³ Tekst jednolity: Dz.U. z 2011 r. nr 127, poz. 721 z późn. zm.

Natomiast pracownikowi, którego wysokość wynagrodzenia jest określona w stawce godzinowej, przechodzącemu na skrócony wymiar czasu pracy – należy stawkę wynagrodzenia zasadniczego odpowiednio podwyższyć (w stosunku, w jakim pozostaje dotychczasowy wymiar jego czasu pracy do czasu skróconego).

Wymienionych wyżej ograniczeń czasu pracy osób niepełnosprawnych nie stosuje się:

- do osób zatrudnionych przy pilnowaniu oraz
- gdy, na wniosek osoby zatrudnionej, lekarz przeprowadzający badania profilaktyczne pracowników lub, w razie jego braku, lekarz sprawujący opiekę nad tą osobą wyrazi na to zgodę.

5.2. Przerwy w pracy

Na podstawie art. 134 Kodeksu pracy wszystkim pracownikom, których dobowy wymiar czasu pracy wynosi co najmniej 6 godzin, przysługuje prawo do przerwy w pracy, trwającej co najmniej 15 minut. Osobie niepełnosprawnej – bez względu na dobowy wymiar czasu pracy – przysługuje ponadto prawo do dodatkowej przerwy w pracy w wymiarze 15 minut na gimnastykę usprawniającą lub wypoczynek. Czas obu wymienionych wyżej przerw jest wliczany do czasu pracy.

5.3. Prawo do dodatkowego urlopu

Osobie zaliczonej do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności przysługuje dodatkowy urlop wypoczynkowy w wymiarze 10 dni roboczych w roku kalendarzowym. Prawo do pierwszego urlopu dodatkowego osoba ta nabywa po przepracowaniu jednego roku następującego po dniu zaliczenia jej do jednego z tych stopni niepełnosprawności.

Urlop dodatkowy nie przysługuje natomiast osobie uprawnionej do urlopu wypoczynkowego w wymiarze przekraczającym 26 dni roboczych lub do urlopu dodatkowego –

w wymiarze 10 dni – na podstawie odrębnych przepisów. Jeżeli osoba niepełnosprawna jest uprawniona, na podstawie odrębnych przepisów, do urlopu dodatkowego w wymiarze niższym niż 10 dni roboczych – zamiast tego urlopu przysługuje jej urlop dodatkowy z tytułu niepełnosprawności w wymiarze 10 dni.

5.4. Turnus rehabilitacyjny

Osoba zaliczona do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności ma także prawo do zwolnienia od pracy w wymiarze do 21 dni roboczych w celu uczestniczenia w turnusie rehabilitacyjnym, nie częściej niż raz w roku.

Pracownik ubiegający się o udział w turnusie rehabilitacyjnym powinien uzyskać od lekarza sprawującego nad nim opiekę wniosek o skierowanie na taki turnus. We wspomnianym wniosku lekarz określa rodzaj turnusu oraz czas jego trwania. Skierowanie na turnus rehabilitacyjny pracownik powinien przedstawić pracodawcy w takim terminie, który umożliwi mu zapewnienie normalnego toku pracy w zakładzie pracy.

Podstawą wypłaty wynagrodzenia za czas zwolnienia od pracy w związku z pobytem na turnusie rehabilitacyjnym jest przedłożony pracodawcy dokument potwierdzający pobyt na turnusie (najczęściej jest to faktura), wystawiony przez jego organizatora. Za czas omawianego zwolnienia od pracy pracownikom niepełnosprawnym przysługuje prawo do wynagrodzenia obliczonego tak jak ekwiwalent pieniężny za urlop wypoczynkowy.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami nie może dojść do kumulacji nieobecności w pracy z powodu korzystania z dodatkowego urlopu oraz zwolnienia od pracy w celu uczestniczenia w turnusie rehabilitacyjnym. W myśl wskazanej na wstępie ustawy łączny wymiar urlopu dodatkowego i zwolnienia od pracy w celu uczestniczenia w turnusie rehabilitacyjnym nie może przekroczyć 21 dni roboczych w roku kalendarzowym.

5.5. Dodatkowe uprawnienia

Pracownikowi niepełnosprawnemu legitymującemu się orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności przysługuje ponadto zwolnienie od pracy w celu wykonania badań specjalistycznych, poddania się zabiegom leczniczym lub usprawniającym, a także w celu uzyskania zaopatrzenia ortopedycznego lub jego naprawy, jeżeli czynności te nie mogą być wykonane poza godzinami pracy. Za czas zwolnienia od pracy pracownik zachowuje prawo do wynagrodzenia obliczonego tak jak ekwiwalent pieniężny za urlop wypoczynkowy.

5.6. Utrata zdolności do pracy na dotychczasowym stanowisku

Osobie zatrudnionej, która w wyniku wypadku przy pracy lub choroby zawodowej utraciła zdolność do pracy na dotychczasowym stanowisku, pracodawca jest obowiązany wydzielić lub zorganizować odpowiednie stanowisko pracy z podstawowym zapleczem socjalnym, nie później niż w okresie trzech miesięcy od daty zgłoszenia przez tę osobę gotowości przystąpienia do pracy. Zgłoszenie gotowości przystąpienia do pracy powinno nastąpić w ciągu miesiąca od dnia uznania osoby za niepełnosprawną.

Jeżeli wyłączną przyczyną wypadku przy pracy było naruszenie przepisów w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy przez pracownika z jego winy lub w wyniku jego stanu nietrzeźwości – pracodawca jest zwolniony ze wskazanych wyżej obowiązków.

Ze środków PFRON realizowane są zadania określone ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, zwanej dalej ustawą o rehabilitacji⁴ oraz ustawą z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się⁵.

Część zadań wynikających z ustawy o rehabilitacji realizowana jest przez samorządy powiatowe i wojewódzkie, które uzyskują na ten cel środki PFRON.

W niniejszym „Informatorze” opisano rodzaje zadań realizowanych z myślą o indywidualnych osobach niepełnosprawnych oraz pracodawcach zatrudniających niepełnosprawnych pracowników.

W poniższej tabeli wymieniono zadania ustawowe finansowane lub współfinansowane ze środków Funduszu, w podziale na realizatorów.

Realizatorzy to instytucje, które wydatkują środki PFRON na określone zadania: przyjmują wnioski o dofinansowania, rozpatrują je i przekazują środki finansowe beneficjentom. Realizatorami są w szczególności: PFRON, samorządy powiatowe i samorządy wojewódzkie.

Podział zadań ustawowych ze względu na realizatora

Zakres	PFRON	Samorząd powiatowy	Samorząd wojewódzki
Rehabilitacja zawodowa	Dofinansowanie do wynagrodzenia (otwarty i chroniony rynek pracy)	Zwrot kosztów przystosowania i adaptacji stanowisk pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych	Dofinansowanie kosztów tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej

⁴ Dz.U. z 2011 r. nr 127, poz. 721 z późn. zm.

⁵ Dz.U. nr 209, poz. 1243.

Zakres	PFRON	Samorząd powiatowy	Samorząd wojewódzki
	Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne osobie niepełnosprawnej prowadzącej działalność gospodarczą oraz niepełnosprawnemu rolnikowi lub rolnikowi zobowiązanemu do opłacania składek za niepełnosprawnego domownika	Zwrot kosztów wyposażenia stanowisk pracy	
	Zwrot pracodawcom chronionego rynku pracy dodatkowych (wynikających z zatrudniania pracowników niepełnosprawnych) kosztów: budowy lub rozbudowy obiektów i pomieszczeń zakładu, transportowych i administracyjnych	Zwrot miesięcznych kosztów zatrudnienia pracowników pomagających pracownikowi niepełnosprawnemu w pracy	
	Dofinansowanie w wysokości do 50% oprocentowania kredytów bankowych zaciągniętych przez zakład pracy chronionej	Refundacja kosztów szkolenia pracowników niepełnosprawnych	
		Dotacja na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej	

Zakres	PFRON	Samorząd powiatowy	Samorząd wojewódzki
		Dofinansowanie do wysokości 50% oprocentowania kredytu bankowego zaciągniętego na kontynuowanie działalności gospodarczej albo prowadzenie własnego lub dzierżawionego gospodarstwa rolnego	
		Wsparcie osób niepełnosprawnych bezrobotnych lub poszukujących pracy (szkolenia, staże itp.)	
Rehabilitacja społeczna	Zlecanie zadań organizacjom pozarządowym i fundacjom, w trybie art. 36 ustawy o rehabilitacji	Zlecanie zadań organizacjom pozarządowym i fundacjom, w trybie art. 36 ustawy o rehabilitacji (zadania o charakterze lokalnym)	Zlecanie zadań organizacjom pozarządowym i fundacjom, w trybie art. 36 ustawy o rehabilitacji (zadania o charakterze regionalnym)
		Dofinansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych	Dofinansowanie robót budowlanych w obiektach służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych
		Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze	

Zakres	PFRON	Samorząd powiatowy	Samorząd wojewódzki
		Dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych, w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych	
		Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych	
		Dofinansowanie kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej	
	Dofinansowanie szkoleń tłumaczy migowych	Dofinansowanie usług tłumacza migowego na wniosek osoby niepełnosprawnej	
Rehabilitacja zawodowa i społeczna	Programy z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, których realizatorami są starostwa powiatowe, zaś instytucją finansującą i określającą rodzaje wsparcia jest PFRON		
	Projekty systemowe z udziałem środków UE w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego		

6.1. Zadania realizowane przez samorząd powiatowy w ramach rehabilitacji zawodowej, których celem jest wsparcie pracodawców

Opisane poniżej formy wsparcia pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne realizowane są przez starostwa powiatowe za pośrednictwem powiatowych urzędów pracy (PUP).

W przypadku każdej z nich warunkiem otrzymania i wydatkowania środków finansowych przez pracodawców jest podpisanie umowy ze starostą, w której szczegółowo określa się wysokość i warunki dofinansowania.

WAŻNE!

Koszty poniesione przed podpisaniem umowy nie podlegają zwrotowi.

6.1.1. Zwrot pracodawcom kosztów przystosowania i adaptacji stanowisk pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych

Pracodawca, który przez okres co najmniej 36 miesięcy zatrudni osoby niepełnosprawne może otrzymać ze środków Funduszu zwrot kosztów:

- adaptacji pomieszczeń zakładu pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych, w szczególności poniesionych w związku z przystosowaniem tworzonych lub istniejących stanowisk pracy dla tych osób, stosownie do potrzeb wynikających z ich niepełnosprawności,
- adaptacji lub nabycia urządzeń ułatwiających osobie niepełnosprawnej wykonywanie pracy lub jej funkcjonowanie w zakładzie pracy,
- zakupu i autoryzacji oprogramowania na użytek pracowników niepełnosprawnych oraz urządzeń technologii wspomagających lub przystosowanych do potrzeb wynikających z ich niepełnosprawności,

- rozpoznania przez służby medycyny pracy wymienionych wyżej potrzeb osób niepełnosprawnych.

Zwrot kosztów dotyczy osób niepełnosprawnych:

- bezrobotnych lub poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu, skierowanych do pracy przez powiatowy urząd pracy,
- pozostających w zatrudnieniu u pracodawcy występującego o zwrot kosztów, jeżeli niepełnosprawność tych osób powstała w okresie zatrudnienia u tego pracodawcy, z wyjątkiem przypadków, gdy przyczyną powstania niepełnosprawności było zawinione przez pracodawcę lub przez pracownika naruszenie przepisów, w tym przepisów prawa pracy.

Maksymalna wysokość pomocy finansowej ze środków PFRON nie może przekraczać dwudziestokrotnego przeciętnego wynagrodzenia za każde przystosowane stanowisko pracy osoby niepełnosprawnej.

Zwrotu kosztów dokonuje starosta na warunkach i w wysokości określonych umową zawartą z pracodawcą, z tym że:

- zwrotowi nie podlegają koszty poniesione przez pracodawcę przed dniem podpisania umowy,
- kwota zwrotu kosztów poniesionych w związku z rozpoznaniem potrzeb osób niepełnosprawnych nie może przekraczać 15% kosztów związanych z przystosowaniem tworzonych lub istniejących stanowisk pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Warunkiem zwrotu kosztów jest uzyskanie pozytywnej opinii Państwowej Inspekcji Pracy o przystosowanym stanowisku pracy, wydanej na wniosek starosty.

Szczegółowe zasady udzielania pomocy zawarte są w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 marca 2011 r. w sprawie zwrotu dodatkowych kosztów związanych z zatrudnianiem pracowników niepełnosprawnych⁶.

⁶ Dz.U. nr 62, poz. 316.

6.1.2. Zwrot pracodawcom kosztów wyposażenia stanowisk pracy

Pracodawca, który przez okres co najmniej 36 miesięcy zatrudni osobę niepełnosprawną zarejestrowaną w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotna albo poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu, może otrzymać ze środków Funduszu zwrot kosztów wyposażenia stanowiska pracy.

Maksymalna wysokość pomocy finansowej ze środków PFRON nie może przekraczać piętnastokrotnego przeciętnego wynagrodzenia.

Wniosek składa się do starosty właściwego ze względu na miejsce zarejestrowania osoby niepełnosprawnej jako bezrobotna albo poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu.

Zwrotu kosztów dokonuje starosta na warunkach i w wysokości określonych umową zawartą z pracodawcą, z tym że zwrotowi nie podlegają koszty poniesione przed dniem zawarcia umowy.

Warunkiem zwrotu kosztów jest uzyskanie, wydanej na wniosek starosty, pozytywnej opinii Państwowej Inspekcji Pracy o przystosowaniu stanowiska pracy do potrzeb wynikających z niepełnosprawności osoby zatrudnionej na tym stanowisku.

Szczegółowe zasady udzielania pomocy zawarte są w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 marca 2011 r. w sprawie zwrotu kosztów wyposażenia stanowiska pracy osoby niepełnosprawnej⁷.

6.1.3. Zwrot pracodawcom miesięcznych kosztów zatrudnienia pracowników pomagających pracownikowi niepełnosprawnemu w pracy

Pracodawca, który zatrudnia pracownika niepełnosprawnego, może otrzymać ze środków Funduszu zwrot miesięcznych kosztów zatrudnienia pracowników, którzy pomagają pracownikowi niepełnosprawnemu w pracy w zakresie:

⁷ Dz.U. nr 62, poz. 317.

- czynności ułatwiających komunikowanie się z otoczeniem,
- czynności niemożliwych lub trudnych do samodzielnego wykonania przez osobę niepełnosprawną na stanowisku pracy.

Wysokość zwrotu stanowi iloczyn kwoty najniższego wynagrodzenia oraz ilorazu liczby godzin w miesiącu przeznaczonych wyłącznie na pomoc pracownikowi niepełnosprawnemu i miesięcznej liczby godzin pracy pracownika niepełnosprawnego w miesiącu.

Liczba godzin przeznaczonych wyłącznie na pomoc pracownikowi niepełnosprawnemu nie może przekraczać liczby godzin odpowiadającej 20% liczby godzin pracy pracownika w miesiącu.

Zwrotu kosztów dokonuje starosta na warunkach i w wysokości określonych umową zawartą z pracodawcą, z tym że zwrotowi nie podlegają koszty poniesione przez pracodawcę przed dniem podpisania umowy.

Szczegółowe zasady udzielania pomocy zawarte są w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 marca 2011 r. w sprawie zwrotu dodatkowych kosztów związanych z zatrudnianiem pracowników niepełnosprawnych⁸.

6.1.4. Refundacja pracodawcy kosztów szkolenia pracowników niepełnosprawnych

O częściową refundację kosztów szkolenia pracownika niepełnosprawnego może ubiegać się jego pracodawca.

Zwrotu kosztów – do wysokości 80% (nie więcej jednak niż do wysokości dwukrotnego przeciętnego wynagrodzenia na jedną osobę niepełnosprawną) – dokonuje starosta na warunkach i w wysokości określonych w umowie zawartej z pracodawcą.

Pracodawca, chcąc otrzymać tego rodzaju wsparcie, składa wniosek w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR) lub innej jednostce wskazanej przez starostę.

⁸ Dz.U. nr 62, poz. 316.

Pracodawca musi jednak pamiętać o tym, że zwrotowi nie podlegają koszty poniesione przez niego przed datą podpisania umowy.

Refundacja udzielana przedsiębiorcom jest przeznaczona na szkolenia specjalistyczne i ogólne.

Refundacja nie może przekroczyć:

- **55%** kosztów szkolenia kwalifikujących się do objęcia pomocą w przypadku szkoleń specjalistycznych i **80%** kosztów szkolenia kwalifikujących się do objęcia pomocą w przypadku szkoleń ogólnych – **w odniesieniu do małych przedsiębiorców**,
- **45%** kosztów szkolenia kwalifikujących się do objęcia pomocą w przypadku szkoleń specjalistycznych i **80%** kosztów szkolenia kwalifikujących się do objęcia pomocą w przypadku szkoleń ogólnych – **w odniesieniu do średnich przedsiębiorców**,
- **35%** kosztów szkolenia kwalifikujących się do objęcia pomocą w przypadku szkoleń specjalistycznych i **70%** kosztów szkolenia kwalifikujących się do objęcia pomocą w przypadku szkoleń ogólnych – **w odniesieniu do dużych przedsiębiorców**.

Jeżeli szkolenie zawiera zarówno elementy szkolenia specjalistycznego, jak i szkolenia ogólnego, które nie mogą zostać wyodrębnione w celu ustalenia wielkości pomocy udzielanej na szkolenia, lub też gdy nie można określić, czy szkolenie ma charakter ogólny czy specjalistyczny, przyjmuje się maksymalną wielkość pomocy w wysokości określonej dla szkoleń specjalistycznych.

Szczegółowe zasady udzielania pomocy zawarte są w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 30 marca 2009 r. w sprawie warunków i trybu dokonywania refundacji kosztów szkolenia pracowników niepełnosprawnych⁹.

⁹ Dz.U. nr 57, poz. 472.

6.2. Zadania realizowane przez samorząd powiatowy w ramach rehabilitacji zawodowej służące wsparciu indywidualnych osób niepełnosprawnych

Opisane poniżej formy wsparcia indywidualnych osób niepełnosprawnych mają służyć ich aktywizacji zawodowej. Realizowane są przez starostwa powiatowe za pośrednictwem powiatowych urzędów pracy (PUP).

W przypadku form wsparcia omówionych w punktach 6.2.1. i 6.2.2. warunkiem otrzymania i wydatkowania środków finansowych jest podpisanie umowy ze starostą, w której szczegółowo określa się wysokość i warunki dofinansowania.

WAŻNE!

Koszty poniesione przed podpisaniem umowy nie podlegają zwrotowi.

6.2.1. Dotacja na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej

Osoba niepełnosprawna – zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotna albo poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu – może otrzymać ze środków PFRON jednorazowo środki na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej w wysokości określonej w umowie zawartej ze starostą.

Maksymalna wysokość pomocy nie może przekroczyć piętnastokrotnego przeciętnego wynagrodzenia.

Osoba niepełnosprawna może skorzystać z tej formy pomocy jeżeli nie otrzymała wcześniej bezzwrotnych środków publicznych na ten cel.

Wniosek o udzielenie dotacji składa się do starosty właściwego ze względu na miejsce zarejestrowania osoby niepełnosprawnej jako bezrobotna albo poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu.

Wzór wniosku stanowi załącznik do rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 października 2007 r. w sprawie przyznania osobie niepełnosprawnej środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej¹⁰.

Starosta rozpatrując wniosek bierze pod uwagę:

- przewidywane efekty ekonomiczne przedsięwzięcia, na które mają być przeznaczone środki,
- popyt i podaż lokalnego rynku na planowaną działalność,
- kalkulację wydatków na uruchomienie działalności w ramach wnioskowanych środków,
- uprawnienia i kwalifikacje wnioskodawcy,
- wysokość środków własnych wnioskodawcy,
- wysokość środków finansowych na ten cel w danym roku.

WAŻNE!

Rejestracji działalności gospodarczej można dokonać po przyznaniu dotacji na jej rozpoczęcie. Jeśli ta kolejność nie zostanie zachowana, wniosek o przyznanie środków finansowych PFRON na ten cel nie zostanie rozpatrzony.

6.2.2. Dofinansowanie do wysokości 50% oprocentowania kredytu bankowego zaciągniętego na kontynuowanie działalności gospodarczej albo prowadzenie własnego lub dzierżawionego gospodarstwa rolnego

Osoba niepełnosprawna prowadząca działalność gospodarczą albo własne lub dzierżawione gospodarstwo rolne może otrzymać dofinansowanie do wysokości 50% oprocentowania kredytu bankowego zaciągniętego na kontynuowanie tej działalności, jeżeli:

- nie korzystała z pożyczki na podjęcie działalności gospodarczej lub rolniczej albo pożyczka została w całości spłacona lub umorzona,
- nie otrzymała bezzwrotnych środków na podjęcie działalności gospodarczej lub rolniczej albo prowadziła tę działalność co najmniej przez 24 miesiące od dnia otrzymania pomocy na ten cel.

Dofinansowanie następuje na podstawie umowy zawartej ze starostą.

¹⁰ Dz.U. nr 194, poz. 1403 z późn. zm.

6.2.3. Wsparcie osób niepełnosprawnych bezrobotnych lub poszukujących pracy w formie umożliwienia korzystania z usług lub instrumentów rynku pracy

Ze środków PFRON – za pośrednictwem powiatowych urzędów pracy – finansowane są wydatki na korzystanie z instrumentów lub usług rynku pracy przez osoby niepełnosprawne, zarejestrowane w powiatowym urzędzie pracy jako poszukujące pracy i niepozostające w zatrudnieniu (takie jak: szkolenia, staże, prace interwencyjne, przygotowanie zawodowe w miejscu pracy).

6.2.4. Program JUNIOR – aktywizacja zawodowa absolwentów niepełnosprawnych

Realizatorami programu JUNIOR są powiatowe urzędy pracy i oddziały wojewódzkie PFRON.

Adresatami programu są osoby z orzeczoną znaczną, umiarkowaną lub lekką stopniem niepełnosprawności w wieku do 25 lub w przypadku osób, które ukończyły szkołę wyższą – do 27 roku życia, skierowane na staż zgodnie z warunkami określonymi w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy¹¹.

Pomoc finansowa w ramach programu udzielana jest:

- absolwentowi, skierowanemu na staż przez powiatowy urząd pracy, w formie dofinansowania będącego świadczeniem na rehabilitację zawodową. Wysokość dofinansowania jest ustalana przez powiatowy urząd pracy w zależności od stopnia niepełnosprawności osoby skierowanej na staż i wynosi od 30% do 50% najniższego wynagrodzenia (wyżej wymienione świadczenie na rehabilitację zawodową jest wypłacane dodatkowo oprócz stypendium przysługującego stażystcie odbywającemu staż ustawowy),
- doradcy zawodowemu, w postaci premii za opiekę nad stażystą, w wysokości do 10% najniższego wynagrodzenia (za każdego stażystę objętego opieką),
- pracodawcy uczestniczącemu w programie – z wyłączeniem pracodawców prowadzących zakłady aktywności zawodowej – w postaci premii z tytułu odbycia stażu przez absolwenta.

¹¹ Dz.U. z 2008 r. nr 69, poz. 415 z późn. zm.

Wysokość premii – w przypadku stażysty ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności albo absolwenta szkoły specjalnej – stanowi iloczyn liczby miesięcy odbytego stażu i kwoty stanowiącej do 20% najniższego wynagrodzenia obowiązującego w dniu 1 stycznia roku, w którym rozpoczęto staż. Wysokość premii dla pracodawcy przyjmującego na staż osobę z lekkim stopniem niepełnosprawności wynosi do 10% najniższego wynagrodzenia.

Wnioski o przystąpienie do programu składane są przez powiat we właściwym terytorialnie oddziale PFRON, do dnia 30 listopada roku poprzedzającego rok realizacji zadania.

6.3. Zadania realizowane przez samorząd powiatowy w ramach rehabilitacji społecznej, mające na celu wsparcie indywidualnych osób niepełnosprawnych

Opisane poniżej formy wsparcia indywidualnych osób niepełnosprawnych są realizowane przez starostwa powiatowe za pośrednictwem powiatowych centrów pomocy rodzinie (PCPR).

Wnioski (właściwe dla każdego starostwa) należy składać w PCPR. Warunkiem otrzymania i wydatkowania środków finansowych jest decyzja przyznająca te środki lub podpisanie umowy ze starostą, w której szczegółowo określa się wysokość i warunki dofinansowania (w zależności od rodzaju pomocy).

WAŻNE!

Środki wydatkowane przed podpisaniem umowy nie podlegają zwrotowi.

6.3.1. Dofinansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych

Uczestnictwo w turnusie rehabilitacyjnym – według zapisów ustawy o rehabilitacji – wspomaga proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych.

Dofinansowanie ze środków PFRON uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym osoby niepełnosprawnej (oraz ewentualnie jej opiekuna) udzielane jest przez PCPR właściwe dla miejsca zamieszkania tej osoby.

Czas trwania turnusów wynosi co najmniej 14 dni.

Turnusy organizuje się wyłącznie na terenie kraju, w grupach zorganizowanych liczących nie mniej niż 20 uczestników, w formie stacjonarnej i niestacjonarnej.

Organizator turnusów jest obowiązany m.in. do:

- zabezpieczenia turnusu od strony organizacyjnej, technicznej i kadrowej w sposób gwarantujący osobom niepełnosprawnym bezpieczne warunki uczestnictwa w turnusie,
- opracowania i realizacji programu turnusu,
- przesłania do właściwego Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie informacji o przebiegu turnusu w terminie 21 dni od dnia zakończenia turnusu, sporządzonej odrębnie dla każdego uczestnika korzystającego z dofinansowania ze środków Funduszu.

Osoba niepełnosprawna może ubiegać się o dofinansowanie, pod warunkiem że:

- w roku, w którym ubiega się o dofinansowanie nie korzystała z dofinansowania ze środków PFRON na ten cel,
- lekarz prowadzący wypełni odpowiedni wniosek (skierowanie na turnus),
- wybierze ośrodek, który posiada wpis do specjalnego rejestru ośrodków, prowadzonego przez wojewodę, albo poza takim ośrodkiem, w przypadku, gdy turnus jest organizowany w formie niestacjonarnej,
- wybierze organizatora turnusu, który posiada również odpowiedni wpis do rejestru,
- będzie uczestniczyła w zajęciach przewidzianych programem turnusu,
- nie będzie na turnusie pełniła funkcji członka kadry, ani nie będzie opiekunem innego uczestnika tego turnusu,
- spełni kryterium dochodowe¹²,

¹² Osoba niepełnosprawna może ubiegać się o dofinansowanie ze środków PFRON uczestnictwa w turnusie, jeżeli przeciętny miesięczny dochód, w rozumieniu przepisów o świadczeniach rodzin-

- w przypadku turnusu, którego program przewiduje także zabiegi fizjoterapeutyczne przedstawi podczas pierwszego badania zaświadczenie lekarskie o aktualnym stanie zdrowia, w szczególności o chorobie zasadniczej, uczuleniach i przyjmowanych lekach.

Osobie niepełnosprawnej ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności albo posiadającej orzeczenie równoważne oraz osobie niepełnosprawnej w wieku do 16 lat może być przyznane dofinansowanie pobytu opiekuna, pod warunkiem, że:

- lekarz – wypisując wniosek – uzasadni konieczność pobytu opiekuna,
- opiekun:
 - nie będzie pełnił funkcji członka kadry na tym turnusie,
 - nie jest osobą niepełnosprawną wymagającą opieki innej osoby,
 - ukończył 18 lat, lub
 - ukończył 16 lat i jest wspólnie zamieszkującym członkiem rodziny osoby niepełnosprawnej.

Z turnusów rehabilitacyjnych mogą korzystać osoby niepełnosprawne, które posiadają ważne orzeczenie o:

- zaliczeniu – przez organy orzekające – do jednego z trzech stopni niepełnosprawności, lub
- całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy na podstawie odrębnych przepisów, lub
- niepełnosprawności, wydane przed ukończeniem 16 roku życia, lub orzeczenie równoważne, lub
- stałej albo długotrwałej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym.

nych, podzielony przez liczbę osób we wspólnym gospodarstwie domowym, obliczony za kwartał poprzedzający miesiąc złożenia wniosku, nie przekracza kwoty:

- 50% przeciętnego wynagrodzenia na osobę we wspólnym gospodarstwie domowym,
- 65% przeciętnego wynagrodzenia w przypadku osoby samotnej.

W przypadku przekroczenia tych kwot, kwotę dofinansowania pomniejsza się o kwotę, o którą dochód ten został przekroczony. Z wyjątkiem, kiedy osoba niepełnosprawna znajdzie się w trudnej sytuacji materialnej lub losowej; wówczas dofinansowanie uczestnictwa w turnusie tej osoby lub dofinansowanie uczestnictwa jej opiekuna może zostać przyznane bez pomniejszania kwoty dofinansowania pomimo przekroczenia ww. kwot dochodu.

Wniosek o dofinansowanie uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym składa się w PCPR osobiście lub za pośrednictwem opiekuna albo organizatora turnusów rehabilitacyjnych.

Bezdomna osoba niepełnosprawna, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej, składa wniosek o dofinansowanie w PCPR właściwym dla miejsca jej pobytu.

Do wniosku należy dołączyć:

- kopię jednego z wymienionych wyżej orzeczeń,
- wniosek lekarza, pod którego opieką znajduje się osoba niepełnosprawna, o skierowanie na turnus rehabilitacyjny.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie rozpatruje wnioski w terminie 30 dni od dnia złożenia kompletnego wniosku.

Wysokość dofinansowania do turnusów rehabilitacyjnych wynosi:

Wysokość dofinansowania	Osoba uprawniona
27% przeciętnego wynagrodzenia	osoba ze znacznym stopniem niepełnosprawności, osoba niepełnosprawna w wieku do 16 roku życia oraz osoba niepełnosprawna w wieku 16-24 lat ucząca się i niepracująca, bez względu na stopień niepełnosprawności
25% przeciętnego wynagrodzenia	osoba z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności
23% przeciętnego wynagrodzenia	osoba z lekkim stopniem niepełnosprawności
18% przeciętnego wynagrodzenia	opiekun osoby niepełnosprawnej
18% przeciętnego wynagrodzenia	osoba niepełnosprawna zatrudniona w zakładzie pracy chronionej, niezależnie od posiadanego stopnia niepełnosprawności

W przypadku znacznego niedoboru środków PFRON w danym roku w stosunku do istniejących potrzeb w tym zakresie, PCPR może obniżyć wysokość dofinansowania, nie więcej jednak niż o 20% kwot, o których mowa w tabeli na s. 60 albo przyjęć zasadę przyznawania dofinansowania turnusu tej samej dorosłej osobie niepełnosprawnej raz na dwa lata.

W przypadku uzasadnionym szczególnie trudną sytuacją życiową osoby niepełnosprawnej dofinansowanie dla tej osoby lub dofinansowanie pobytu jej opiekuna na turnusie rehabilitacyjnym może zostać podwyższone do wysokości 35% przeciętnego wynagrodzenia.

Podwyższenie dofinansowania pobytu opiekuna może nastąpić jeżeli opiekun pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym z osobą niepełnosprawną lub osoba ta ponosi koszty uczestnictwa opiekuna w turnusie.

Osoba niepełnosprawna, w terminie 30 dni od otrzymania powiadomienia o przyznaniu dofinansowania, nie później jednak niż na 21 dni przed dniem rozpoczęcia turnusu, przekazuje do PCPR informację o wyborze turnusu.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie po otrzymaniu informacji o wyborze turnusu, w terminie 7 dni, sprawdza:

- czy wybrany przez osobę niepełnosprawną ośrodek i organizator posiadają odpowiednio wpis do rejestru ośrodków i organizatorów, obejmujący okres trwania turnusu,
- czy ośrodek, w którym odbędzie się turnus, jest uprawniony do przyjmowania osób niepełnosprawnych z określonymi w orzeczeniu lub we wniosku lekarskim dysfunkcjami lub schorzeniami,
- czy organizator jest uprawniony do organizowania turnusu wybranego przez osobę niepełnosprawną z określonymi w orzeczeniu lub we wniosku lekarskim dysfunkcjami lub schorzeniami.

W przypadku niespełnienia któregośkolwiek z tych warunków PCPR, w terminie 7 dni, informuje osobę niepełnosprawną o konieczności dokonania wyboru innego ośrodka lub organizatora turnusu rehabilitacyjnego, pod rygorem nieprzekazania przyznanego dofinansowania.

Kwota dofinansowania uczestnictwa w turnusie przyznana osobie niepełnosprawnej jest przekazywana na rachunek bankowy organizatora turnusu.

Turnusy mogą być organizowane wyłącznie w ośrodkach, które uzyskały wpis do rejestru ośrodków prowadzonego przez wojewodę – z wyłączeniem turnusów organizowanych w formie niestacjonarnej.

Aktualne **informacje o ośrodkach i organizatorach** turnusów rehabilitacyjnych, posiadających wpisy do rejestrów wojewody **dostępne są pod adresem elektronicznym: ebon.mpips.gov.pl**. Na tej stronie znajduje się centralna baza danych, utworzona z 16 wojewódzkich rejestrów ośrodków i 16 wojewódzkich rejestrów organizatorów.

Zawiera ona aktualizowane przez wojewodów informacje o ośrodkach i organizatorach, posiadających wpis do odpowiedniego rejestru wojewody.

Na stronie umożliwiono wyszukiwanie ośrodków i organizatorów według zadanych kryteriów (np. rodzaju turnusu, rodzaju dysfunkcji, adresu). Wyszukane pozycje można następnie wydrukować wraz z danymi kontaktowymi.

Dofinansowanie uczestnictwa osoby niepełnosprawnej w turnusie rehabilitacyjnym może być wykorzystane jedynie przez osobę, której zostało przyznane.

W przypadku skrócenia uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym z przyczyn innych niż losowe, osoba niepełnosprawna oraz opiekun ponoszą koszty pobytu na tym turnusie.

Pierwszeństwo w uzyskaniu dofinansowania do uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym mają osoby niepełnosprawne, które posiadają orzeczenia o zaliczeniu do znacznego i umiarkowanego stopnia niepełnosprawności albo równoważne, osoby niepełnosprawne w wieku do 16 lat albo w wieku do 24 lat uczące się i niepracujące, bez względu na stopień niepełnosprawności.

Przy rozpatrywaniu wniosku o dofinansowanie bierze się pod uwagę stopień i rodzaj niepełnosprawności wnioskodawcy oraz wpływ niepełnosprawności na możliwość realizacji przez wnioskodawcę kontaktów społecznych w codziennym funkcjonowaniu, a także uwzględnia się na korzyść wnioskodawcy fakt niekorzystania z dofinansowania w roku poprzednim.

Dofinansowanie można otrzymać tylko raz w roku kalendarzowym.

Ze środków PFRON **nie może być dofinansowane** uczestnictwo w turnusie rehabilitacyjnym finansowanym, w części lub w całości, na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych lub o systemie ubezpieczeń społecznych albo o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Kwota dofinansowania nie może być wyższa od faktycznego kosztu uczestnictwa w turnusie osoby niepełnosprawnej lub pobytu jej opiekuna.

6.3.2. Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze

Sprzęt rehabilitacyjny jest to sprzęt niezbędny do rehabilitacji ruchowej lub innej, zaleconej przez lekarza do przeprowadzania w warunkach domowych, który nie jest objęty ubezpieczeniem zdrowotnym. Przepisy nie dookreślają, na jaki sprzęt PCPR może udzielić dofinansowania.

Przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze są skatalogowane, a ich katalog jest załącznikiem do stosownego rozporządzenia Ministra Zdrowia. W rozporządzeniu określone są też limity finansowania każdego przedmiotu w ramach ubezpieczenia, dlatego procentowe wskaźniki dofinansowań ze środków PFRON odnoszą się wprost do tych limitów.

Podstawowymi warunkami uzyskania dofinansowania zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze (przyznawane na podstawie odrębnych przepisów)¹³ są: posiadanie odpowiedniego dokumentu potwierdzającego niepełnosprawność oraz spełnienie kryterium dochodowego¹⁴.

¹³ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 2009 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu zaopatrzenia w wyroby medyczne będące przedmiotami ortopedycznymi oraz środki pomocnicze (Dz.U. z 2009 r. nr 139, poz. 1141 z późn. zm.).

¹⁴ O dofinansowanie mogą ubiegać się osoby, jeżeli przeciętny miesięczny dochód, w rozumieniu przepisów o świadczeniach rodzinnych, podzielony przez liczbę osób we wspólnym gospodarstwie domowym, obliczony za kwartał poprzedzający miesiąc złożenia wniosku, nie przekracza kwoty:

- 50% przeciętnego wynagrodzenia na osobę we wspólnym gospodarstwie domowym,
- 65% przeciętnego wynagrodzenia w przypadku osoby samotnej.

O dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny ze środków Funduszu mogą ubiegać się:

- osoby niepełnosprawne, jeżeli ich dochód nie przekracza kwot, o których mowa powyżej,
- osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, jeżeli prowadzą działalność związaną z rehabilitacją osób niepełnosprawnych przez okres co najmniej 2 lat przed dniem złożenia wniosku oraz udokumentują posiadanie środków własnych lub pozyskanych z innych źródeł na sfinansowanie przedsięwzięcia w wysokości nieobjętej dofinansowaniem ze środków Funduszu.

Wysokość dofinansowania wynosi:

- w przypadku zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny – do **60%** jego kosztów, nie więcej jednak niż do wysokości pięciokrotnego przeciętnego wynagrodzenia,
- w przypadku zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze:
 - do **100%** udziału własnego osoby niepełnosprawnej w wyznaczonym przez Narodowy Fundusz Zdrowia limicie ceny, ustalonym na podstawie odrębnych przepisów, jeżeli taki udział jest wymagany,
 - do **150%** sumy kwoty limitu, o którym mowa wyżej, wyznaczonego przez Narodowy Fundusz Zdrowia oraz wymaganego udziału własnego osoby niepełnosprawnej w zakupie tych przedmiotów i środków pomocniczych, jeżeli cena zakupu jest wyższa niż ustalony limit.

Dofinansowanie ze środków Funduszu nie przysługuje, jeżeli podmiot ubiegający się o dofinansowanie ma zaległości wobec Funduszu lub był – w ciągu trzech lat przed złożeniem wniosku – stroną umowy zawartej z Funduszem i rozwiązanej z przyczyn leżących po jego stronie.

Osoba niepełnosprawna może złożyć w PCPR wniosek o dofinansowanie ze środków PFRON zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze w każdym czasie.

Szczegółowe zasady udzielania pomocy określone zostały w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych¹⁵.

¹⁵ Dz.U. nr 96, poz. 861 z późn. zm.

6.3.3. Dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych, w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych

Bariera architektoniczna to wszelkie utrudnienia występujące w budynku i jego najbliższej okolicy, które ze względu na rozwiązania techniczne, konstrukcyjne lub warunki użytkowania, uniemożliwiają lub utrudniają swobodę ruchu osobom niepełnosprawnym.

Bariera w komunikowaniu się to ograniczenia uniemożliwiające lub utrudniające osobie niepełnosprawnej swobodne porozumiewanie się i/lub przekazywanie informacji.

Bariera techniczna to przeszkody wynikające z braku zastosowania lub niedostosowania, odpowiednich do rodzaju niepełnosprawności, przedmiotów lub urządzeń.

O dofinansowanie likwidacji barier mogą ubiegać się:

- w przypadku barier architektonicznych – osoby niepełnosprawne, które mają trudności w poruszaniu się, jeżeli są właścicielami nieruchomości lub użytkownikami wieczystymi nieruchomości albo posiadają zgodę właściciela lokalu lub budynku mieszkalnego, w którym stale zamieszkują,
- w przypadku barier w komunikowaniu się i technicznych – osoby niepełnosprawne, jeżeli jest to uzasadnione potrzebami wynikającymi z niepełnosprawności.

Przyznane dofinansowanie ma na celu umożliwienie lub w znacznym stopniu ułatwienie osobie niepełnosprawnej wykonywania podstawowych, codziennych czynności lub kontaktów z otoczeniem.

Pisemny wniosek o dofinansowanie składa się w PCPR właściwym dla miejsca zamieszkania wnioskodawcy.

Do wniosku należy dołączyć kopię orzeczenia o niepełnosprawności lub kopię wypisu z treści orzeczenia.

WAŻNE!

- **PCPR nie zwraca kosztów poniesionych w związku z pracami wykonanymi przed przyznaniem środków finansowych i zawarciem umowy o dofinansowanie ze środków Funduszu.**

- **Wysokość dofinansowania wynosi do 80% kosztów przedsięwzięcia, nie więcej jednak niż do wysokości piętnastokrotnego przeciętnego wynagrodzenia. Pozostałe 20% pokrywa wnioskodawca. Jest to minimalny udział własny wnioskodawcy.**
- **Osoba niepełnosprawna, która ma trudności z poruszaniem się, może wystąpić o pomoc w likwidacji barier architektonicznych utrudniających jej dostęp do budynku, w którym mieszka (np. budowy podjazdu).**
- **Dofinansowanie ze środków Funduszu nie przysługuje, jeżeli osoba ubiegająca się o dofinansowanie ma zaległości wobec Funduszu lub była, w ciągu trzech lat przed złożeniem wniosku, stroną umowy rozwiązanej z przyczyn leżących po jej stronie.**
- **Dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych przysługuje oddzielnie na każdy rodzaj zadania.**
- **Dofinansowanie likwidacji barier w komunikowaniu się i technicznych nie przysługuje osobom niepełnosprawnym, które w ciągu trzech lat przed złożeniem wniosku uzyskały odpowiednio na te cele dofinansowanie ze środków Funduszu.**
- **Jeżeli przedmiotem dofinansowania jest np. budowa podjazdu do budynku mieszkalnego lub dobudowa windy, w zależności od kwestii własności budynku lub ziemi, należy dopełnić następujących formalności:**
 - **wystąpić do wydziału architektury urzędu gminy/dzielnicy o wydanie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu,**
 - **przedstawić zgodę właściciela gruntu na budowę podjazdu (gdy właścicielem jest gmina, należy uzyskać dzierżawę tego terenu),**
 - **po uzyskaniu pozytywnej decyzji, należy w tym samym urzędzie złożyć projekt architektoniczno-budowlany podjazdu,**
 - **uzyskać pozwolenie na budowę.**

6.3.4. Program AKTYWNY SAMORZĄD

Instytucją przyjmującą wnioski, podpisującą umowy i udzielającą dofinansowań jest PCPR.

Program AKTYWNY SAMORZĄD realizowany jest od 2012 r. Jego głównym celem jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo beneficjentów pomocy w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji.

W programie przewidziano udzielenie następującego wsparcia:

1. Moduł I – **likwidacja barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową:**

- Obszar A – likwidacja bariery transportowej:
 - Zadanie 1 – **pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu,**
 - Zadanie 2 – **pomoc w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B.**
- Obszar B – likwidacja barier w dostępie do uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym:
 - Zadanie 1 – **pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania,**
 - Zadanie 2 – **dofinansowanie szkoleń w zakresie obsługi nabytego w ramach programu sprzętu elektronicznego i oprogramowania.**
- Obszar C – likwidacja barier w poruszaniu się:
 - Zadanie 1 – **pomoc w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym,**
 - Zadanie 2 – **pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym,**
 - Zadanie 3 – **pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne,**
 - Zadanie 4 – **pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanej protezy kończyny.**
- Obszar D – **pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla dziecka w postaci zapewnienia mu pobytu w żłobku lub przedszkolu.**

2. Moduł II – **pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym.**

3. Moduł III – **szkolenia kadr samorządów oraz organizacji pozarządowych w zakresie problematyki niepełnosprawności.**

Adresatami programu są indywidualne osoby niepełnosprawne z orzeczoną umiarkowaną lub znaczną stopniem niepełnosprawności oraz dzieci i młodzież z orzeczoną

niepełnosprawnością. Każdy z modułów i obszarów programu ma szczegółowo określoną grupę adresatów.

WAŻNE!

- **Program realizowany jest w powiatach, które się tego podjęły.**
- **PFRON określa, które z modułów, obszarów i zadań mogą być realizowane przez powiaty w danym roku.**

Informacje dotyczące programu AKTYWNY SAMORZĄD są dostępne na stronie internetowej Funduszu: **www.pfron.org.pl**.

6.3.5. Dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika

Osoba niepełnosprawna może wystąpić z wnioskiem o dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika, jeżeli uzasadniają to potrzeby wynikające z jej niepełnosprawności. Wspomniany wniosek można złożyć we właściwym PCPR w dowolnym czasie. Powiat ma obowiązek rozpatrzyć go niezwłocznie, tj. nie dłużej niż w terminie 7 dni od dnia złożenia kompletnego wniosku.

Wysokość dofinansowania usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika nie może być wyższa niż 2% przeciętnego wynagrodzenia za godzinę świadczenia usługi. Przeciętne wynagrodzenie podawane jest co kwartał w komunikacie Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego (GUS).

6.4. Zadania realizowane przez PFRON w ramach rehabilitacji zawodowej, mające na celu wsparcie indywidualnych osób niepełnosprawnych

Realizacją wymienionych niżej form wsparcia zajmuje się bezpośrednio Biuro PFRON (00-828 Warszawa, al. Jana Pawła II 13).

Szczegółowe informacje oraz potrzebne druki dostępne są na stronie internetowej Funduszu: **www.pfron.org.pl**, w zakładce „Obsługa dofinansowań i refundacji”.

Ponadto PFRON prowadzi Infolinię dotyczącą tych form pomocy – pod następującymi numerami telefonów: 0 801 233 554 i 22 581 84 10.

Informacje można uzyskać również za pośrednictwem poczty elektronicznej, kierując zapytania na adres: **sod@pfron.org.pl**.

6.4.1. Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne osobie niepełnosprawnej prowadzącej działalność gospodarczą oraz niepełnosprawnemu rolnikowi lub rolnikowi zobowiązanemu do opłacania składek za niepełnosprawnego domownika

Fundusz refunduje – pod warunkiem terminowego opłacenia składek:

- **osobie niepełnosprawnej prowadzącej działalność gospodarczą** – obowiązkowe składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe do wysokości odpowiadającej wysokości składki, której podstawą wymiaru jest kwota określona w art. 18 ust. 8 oraz w art. 18a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych; składki te nalicza się i opłaca na zasadach określonych w tej ustawie,
- **niepełnosprawnemu rolnikowi lub rolnikowi zobowiązanemu do opłacania składek za niepełnosprawnego domownika** – składki na ubezpieczenia społeczne rolników: wypadkowe, chorobowe, macierzyńskie oraz emerytalno-rentowe; składki nalicza się i opłaca na zasadach określonych w ustawie z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Wysokość refundacji wynosi:

- **100%** kwoty obowiązkowych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – w przypadku osób zaliczonych do **znacznego stopnia niepełnosprawności**,
- **60%** kwoty obowiązkowych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – w przypadku osób zaliczonych do **umiarkowanego stopnia niepełnosprawności**,

- **30%** kwoty obowiązkowych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – w przypadku osób zaliczonych do **lekkiego stopnia niepełnosprawności**.

Osoba niepełnosprawna prowadząca działalność gospodarczą, niepełnosprawny rolnik lub rolnik zobowiązany do opłacania składek za niepełnosprawnego domownika przekazuje wniosek o wypłatę refundacji składek na ubezpieczenia społeczne w formie dokumentu elektronicznego przez teletransmisję danych oraz pobiera drogą elektroniczną potwierdzenie wysłania wniosku. Wnioskodawca może przekazać wniosek również w formie papierowej.

Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne jest udzielana na zasadach pomocy *de minimis*, określonych w przepisach prawa Unii Europejskiej.

Refundacja nie przysługuje do składek w części finansowanych ze środków publicznych.

6.4.2. Dofinansowanie do wynagrodzeń osób niepełnosprawnych wypłacane pracodawcom zatrudniającym osoby niepełnosprawne

Pracodawcy przysługuje ze środków Funduszu miesięczne dofinansowanie do wynagrodzenia pracownika niepełnosprawnego, o ile został on ujęty w ewidencji zatrudnionych osób niepełnosprawnych prowadzonej przez Fundusz.

Wysokość miesięcznego dofinansowania w 2013 r. wynosi:

- **Dla zakładów pracy chronionej:**
 - **180%** najniższego wynagrodzenia – w przypadku osób niepełnosprawnych zaliczonych do **znacznego stopnia niepełnosprawności**,
 - **100%** najniższego wynagrodzenia – w przypadku osób niepełnosprawnych zaliczonych do **umiarkowanego stopnia niepełnosprawności**,
 - **40%** najniższego wynagrodzenia – w przypadku osób niepełnosprawnych zaliczonych do **lekkiego stopnia niepełnosprawności**.

Wymienione kwoty dofinansowania zwiększa się o 40% najniższego wynagrodzenia w przypadku osób niepełnosprawnych, u których orzeczono chorobę psychiczną, upo-

śledzenie umysłowe, całościowe zaburzenia rozwojowe lub epilepsję oraz niewidomych (tzw. schorzenia specjalne – patrz poniższa tabela).

■ **Dla pracodawców z otwartego rynku pracy:**

- **70%** kwot przysługujących zakładom pracy chronionej,
- **90%** kwot przysługujących zakładowi pracy chronionej, w przypadku gdy dofinansowanie dotyczy osób niepełnosprawnych, u których orzeczono chorobę psychiczną, upośledzenie umysłowe, całościowe zaburzenia rozwojowe lub epilepsję oraz pracowników niewidomych.

Kwotą najniższego wynagrodzenia stosowaną przy wyliczeniach jest kwota najniższego wynagrodzenia z grudnia roku poprzedzającego (w 2013 r. jest to kwota z grudnia 2012 r., czyli 1500 zł).

Wysokość omawianych dofinansowań w ujęciu tabelarycznym

Stopień niepełnosprawności	Otwarty rynek pracy			Zakłady pracy chronionej		
	znaczny	umiarkowany	lekki	znaczny	umiarkowany	lekki
Ze schorzeniami specjalnymi	2 970 zł	1 890 zł	1 080 zł	3 300 zł	2 100 zł	1 200 zł
Bez schorzeń specjalnych	1 890 zł	1 050 zł	420 zł	2 700 zł	1 500 zł	600 zł

WAŻNE!

- **Miesięczne dofinansowanie nie przysługuje pracodawcy zatrudniającemu co najmniej 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy i nieosiągającemu wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wysokości co najmniej 6%.**
- **Kwotę miesięcznego dofinansowania wypłaca Fundusz w wysokości proporcjonalnej do wymiaru czasu pracy pracownika.**

- **Miesięczne dofinansowanie nie przysługuje do wynagrodzenia pracownika w części finansowanej ze środków publicznych.**
- **Kwota miesięcznego dofinansowania nie może przekroczyć 90% faktycznie poniesionych miesięcznych kosztów płacy, a w przypadku pracodawcy wykonującego działalność gospodarczą, w rozumieniu przepisów o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej, 75% tych kosztów.**
- **Przez koszty płacy rozumie się wynagrodzenie brutto oraz finansowane przez pracodawcę obowiązkowe składki na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i wypadkowe naliczone od tego wynagrodzenia i obowiązkowe składki na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych.**
- **Miesięczne dofinansowanie nie przysługuje na pracowników zaliczonych do umiarkowanego lub lekkiego stopnia niepełnosprawności, którzy mają ustalone prawo do emerytury.**
- **Miesięczne dofinansowanie nie przysługuje, jeżeli wynagrodzenie pracownika niepełnosprawnego nie zostało przekazane na jego rachunek bankowy lub rachunek w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej albo na adres jego zamieszkania, za pośrednictwem osób prawnych prowadzących działalność w zakresie doręczania kwot pieniężnych.**

6.5. Zadania realizowane przez PFRON z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej

6.5.1. Programy celowe PFRON

Programy celowe PFRON stanowią uzupełnienie działań realizowanych przez Fundusz w ramach zadań ustawowych. Formuła programu umożliwia wyodrębnienie najważniejszych w danym czasie problemów oraz precyzyjne wskazanie adresatów pomocy. Pozwala to na dostosowanie wielkości i formy pomocy do wagi problemu, którego rozwiązaniu poświęcony jest program, a także do bieżących możliwości finansowych PFRON.

W ostatnich latach coraz większa część działań podejmowanych w ramach programów PFRON jest przekazywana samorządom powiatowym – np. program AKTYWNY SAMORZĄD.

Pełna informacja o programach, procedurach ich realizacji wraz z niezbędnymi dokumentami zamieszczona jest na stronie internetowej **www.pfron.org.pl** w zakładce „Programy i zadania PFRON”. Pytania w sprawie programów należy kierować na adres e-mail: **programy@pfron.org.pl**.

6.5.2. Dofinansowanie kosztów szkoleń języka migowego – na podstawie ustawy o języku migowym

Osoba uprawniona¹⁶, członek jej rodziny oraz osoba mająca stały lub bezpośredni kontakt z osobą uprawnioną mogą złożyć wniosek o dofinansowanie kosztów szkolenia języka migowego do oddziału PFRON właściwego ze względu na miejsce ich zamieszkania.

Wniosek o dofinansowanie można składać w formie papierowej lub elektronicznej opatrzonej podpisem elektronicznym.

Wniosek można złożyć w dowolnym czasie. Jeśli zostanie złożony w okresie od 1 listopada do 31 grudnia danego roku kalendarzowego, to jest rozpatrywany w pierwszym miesiącu następnego roku.

Wniosek rozpatrzony pozytywnie stanowi podstawę do zawarcia umowy z wnioskodawcą.

Dofinansowanie kosztów szkoleń języka migowego wynosi:

- dla osoby uprawnionej – nie więcej niż **95%** kosztów szkolenia,
- dla członka rodziny osoby uprawnionej oraz osoby mającej z nią stały lub bezpośredni kontakt – nie więcej niż **90%** kosztów szkolenia.

¹⁶ Ustawa o języku migowym wprowadza pojęcie osób uprawnionych, czyli osób doświadczających stale lub okresowo trudności w komunikowaniu się.

Kwota przekazanego dofinansowania nie może być wyższa od faktycznego kosztu uczestnictwa wnioskodawcy w szkoleniu.

Rozliczenie dofinansowania następuje na podstawie faktury lub rachunku wystawionego na nazwisko wnioskodawcy oraz dokumentu potwierdzającego ukończenie przez niego szkolenia.

Wzory wniosków udostępnione są na stronie internetowej PFRON **www.pfron.org.pl**.

6.5.3. Zadania zlecane fundacjom oraz organizacjom pozarządowym, których celem jest aktywizacja zawodowa i społeczna oraz wsparcie otoczenia osób niepełnosprawnych

PFRON wspiera szereg działań na rzecz osób niepełnosprawnych poprzez **współfinansowanie projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe**. Od 2008 r. Fundusz zleca w trybie konkursowym realizację działań określonych w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 lutego 2008 r. w sprawie rodzajów zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zleczanych fundacjom oraz organizacjom pozarządowym¹⁷.

Dzięki wsparciu środkami PFRON na terenie całego kraju prowadzona jest ciągła rehabilitacja osób niepełnosprawnych w różnego typu placówkach, wydawane są publikacje (pisma, poradniki) kierowane do osób niepełnosprawnych, organizowane są dla nich imprezy sportowe i kulturalne itp.

Informacje na temat zlecania zadań organizacjom pozarządowym i fundacjom oraz o ogłaszanych konkursach zamieszczone są na stronie internetowej **www.pfron.org.pl** w zakładce „Zadania zlecane”.

Zapytania w sprawie zlecania realizacji zadań należy kierować na adres e-mail: **zadania_zlecane@pfron.org.pl**.

¹⁷ Dz.U. nr 29, poz. 172.

Lista organizacji, które otrzymały dofinansowanie w ramach zadań zleczanych jest udostępniona na stronie internetowej Funduszu.

6.5.4. Projekty systemowe służące rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych współfinansowane ze środków Unii Europejskiej

Projekty systemowe realizowane są przez PFRON we współpracy z organizacjami pozarządowymi i instytucjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych.

Kompleksowa informacja dotycząca realizowanych projektów jest dostępna na stronie internetowej Funduszu: **www.pfron.org.pl** w zakładce „PO KL 2007-2013 Człowiek – najlepsza inwestycja!”.

Informacja jest także dostępna pod adresem: **programy_UE@pfron.org.pl**.

Z punktu widzenia indywidualnych osób niepełnosprawnych najistotniejsze są projekty, których celem jest **ich bezpośrednie wsparcie na rynku pracy**. W ramach projektów proponowane są następujące formy pomocy: szkolenia, staże, praktyki, pośrednictwo pracy itp.

Każdy z projektów zakłada wsparcie osób z określonym rodzajem niepełnosprawności. W przypadku niektórych grup osób niepełnosprawnych projekty realizowane są po raz trzeci.

W przypadku każdego z projektów **nabór** beneficjentów (uczestników) **prowadzą organizacje partnerskie PFRON**.

W 2013 r. w trakcie realizacji są następujące projekty prozatrudnieniowe:

- **Wsparcie osób niepełnosprawnych ruchowo na rynku pracy III,**
- **Trener pracy jako sposób na zwiększenie zatrudnienia osób niepełnosprawnych,**
- **Wsparcie osób z zaburzeniami psychicznymi na rynku pracy II,**
- **Wsparcie osób z autyzmem II,**
- **Wsparcie osób z wybranymi Zespołami Uwarunkowanymi Genetycznie,**
- **Wsparcie osób niewidomych na rynku pracy III,**
- **Wsparcie osób ze stwardnieniem rozsianym, w tym z niepełnosprawnościami sprzężonymi na rynku pracy.**

PFRON planuje uruchomienie kolejnych projektów. Informacje na ich temat będzie można znaleźć na witrynie Funduszu **www.pfron.org.pl**.

Osoby niepełnosprawne zainteresowane udziałem w projektach mogą skorzystać z kontaktu z Funduszem lub partnerami projektów. Ich dane podajemy w tabeli zamieszczonej poniżej:

Nazwy projektów i dane kontaktowe

Tytuł projektu	Kontakt PFRON	Partnerzy
Wsparcie osób niepełnosprawnych ruchowo na rynku pracy III	www.pracabezbarier.blogspot.com tel. 22 505 55 39 22 505 52 20 efs@pfron.org.pl	Caritas Polska www.caritas.pl Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji w Warszawie www.integracja.org Fundacja Polskich Kawalerów Maltańskich w Warszawie „Pomoc Maltańska” www.pomocmaltanska.pl Fundacja Aktywnej Rehabilitacji w Warszawie www.far.org.pl
Trener pracy jako sposób na zwiększenie zatrudnienia osób niepełnosprawnych	www.pfron.org.pl tel. 22 505 55 64 22 505 56 87 efs@pfron.org.pl	Polska Organizacja Pracodawców Osób Niepełnosprawnych w Warszawie www.popon.pl Polskie Forum Osób Niepełnosprawnych w Warszawie www.pfon.org KARE Promoting Inclusion for People with Intellectual Disabilities (Irlandia) http://kare.ie

Tytuł projektu	Kontakt PFRON	Partnerzy
Wsparcie osób z zaburzeniami psychicznymi na rynku pracy II	www.praca-pomimo.pl tel. 22 505 55 62 efs@pfron.org.pl	Stowarzyszenie Klub Wsparcia Psychicznego w Bydgoszczy tel. 72 111 83 05 Stowarzyszenie „Człowiek w Potrzebie Wolontariat Gorzowski” tel. 95 725 87 76 info@wtz.com.pl Chrześcijańskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych, Ich Rodzin i Przyjaciół „Ognisko” www.ognisko.org.pl Stowarzyszenie Inicjatyw Lokalnych „SIL” w Lubartowie www.sil.lubartow.org Towarzystwo Przyjaciół Niepełnosprawnych w Łodzi www.tpn.org.pl Caritas Diecezji Warszawsko-Praskiej www.warszawa-praga.caritas.pl Stowarzyszenie „Nadzieja dla Rodziny” w Gdańsku www.nadziejadlarodziny.pl
Wsparcie osób z autyzmem II	www.autyzm2.pl tel. 22 505 56 64 22 505 53 03 efs@pfron.org.pl	Krajowe Towarzystwo Autyzmu Oddział w Szczecinie www.kta.szczecin.pl ktaszczecin@kta.szczecin.pl Krajowe Towarzystwo Autyzmu Oddział w Lublinie www.kta.lublin.pl

Tytuł projektu	Kontakt PFRON	Partnerzy
		Stowarzyszenie Pomocy Osobom Autystycznym w Gdańsku www.spoa.org.pl autyzm@spoa.org.pl Fundacja Synapsis w Warszawie www.synapsis.waw.pl Stowarzyszenie Pro Futuro w Poznaniu http://pro-futuro.org Stowarzyszenieprofuturo1@wp.pl Fundacja Wspólnota Nadziei w Więckowicach http://farma.org.pl Stowarzyszenie św. Celestyna w Mikoszowie www.celestyn.pl
Wsparcie osób z wybranymi Zespołami Uwarunkowanymi Genetycznie	www.pfron.org.pl tel. 22 505 53 29 22 505 55 16 efs@pfron.org.pl	Polski Związek Niewidomych www.pzn.org.pl Polskie Stowarzyszenie Pomocy Osobom Chorym na Fenylketonurię i Choroby Rzadkie „Ars Vivendi” w Raszynie www.fenylketonuria.org
Wsparcie osób niewidomych na rynku pracy III	www.projekt-niewidomi.pl tel. 22 505 55 42 22 505 55 68 efs@pfron.org.pl	Polski Związek Niewidomych www.pzn.org.pl Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi w Laskach www.laski.edu.pl

Tytuł projektu	Kontakt PFRON	Partnerzy
Wsparcie osób ze stwardnieniem rozsianym, w tym z niepełnosprawnościami sprzężonymi na rynku pracy	www.pfron.org.pl tel. 22 505 55 31 22 505 56 31 efs@pfron.org.pl	Fundacja na Rzecz Chorych im. bł. Anieli Salawy w Krakowie www.fundacja-sm.malopolska.pl Polskie Towarzystwo Stwardnienia Rozsianego Oddział w Łodzi www.lodz.ptsr.org.pl

7. ADRESY ODDZIAŁÓW ZAKŁADU UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

Lp.	Oddział ZUS	Adres	
1	Oddział w Białymstoku	15-404 Białystok ul. Młynowa 29	Zachęcamy do kontaktu z ZUS za pośrednictwem Centrum Obsługi Telefonicznej (COT): 801 400 987 z telefonów stacjonarnych (22) 560 16 00 z telefonów stacjonarnych i komórkowych Skype: zus_centrum_obsługi_tel e-mail: cot@zus.pl
2	Oddział w Bielsku-Białej	43-300 Bielsko-Biała ul. Krasińskiego 34 ul. Traugutta 2	
3	Oddział w Biłgoraju	23-400 Biłgoraj ul. Kościuszki 103	
4	Oddział w Bydgoszczy	85-224 Bydgoszcz ul. Świętej Trójcy 33	
5	Oddział w Chorzowie	41-500 Chorzów ul. Dąbrowskiego 45	
6	Oddział w Chrzanowie	32-500 Chrzanów ul. Oświęcimska 14	
7	Oddział w Częstochowie	42-218 Częstochowa ul. Dąbrowskiego 43/45	
8	Oddział w Elblągu	82-300 Elbląg ul. Teatralna 4	
9	Oddział w Gdańsku	80-748 Gdańsk ul. Chmielna 27/33	
10	Oddział w Gorzowie Wielkopolskim	66-400 Gorzów Wielkopolski ul. Sikorskiego 42	
11	Oddział w Jaśle	38-200 Jasło ul. Rynek 18B	
12	Oddział w Kielcach	25-510 Kielce ul. Piotrkowska 27	

Lp.	Oddział ZUS	Adres	
13	Oddział w Koszalinie	75-950 Koszalin ul. Juliana Fałata 30	Zachęcamy do kontaktu z ZUS za pośrednictwem Centrum Obsługi Telefonicznej (COT): 801 400 987 z telefonów stacjonarnych (22) 560 16 00 z telefonów stacjonarnych i komórkowych Skype: zus_centrum_obsługi_tel e-mail: cot@zus.pl
14	Oddział w Krakowie	31-080 Kraków ul. Pędzichów 27	
15	Oddział w Legnicy	59-220 Legnica ul. Wł. Grabskiego 26	
16	Oddział w Lublinie	20-601 Lublin ul. T. Zana 36-38C	
17	I Oddział w Łodzi	90-431 Łódź ul. Zamenhofa 2	
18	II Oddział w Łodzi	98-220 Zduńska Wola ul. Kilińskiego 7/11	
19	Oddział w Nowym Sączu	33-300 Nowy Sącz ul. Sienkiewicza 77	
20	Oddział w Olsztynie	10-959 Olsztyn pl. Konsulatu Polskiego 4	
21	Oddział w Opolu	45-701 Opole ul. Wrocławska 24	
22	Oddział w Ostrowie Wielkopolskim	63-400 Ostrów Wielkopolski ul. Wysocka 1B	
23	Oddział w Pile	64-920 Piła ul. Dr. Drygasa 7	
24	Oddział w Płocku	09-402 Płock al. Stanisława Jachowicza 1	
25	I Oddział w Poznaniu	60-908 Poznań ul. Dąbrowskiego 12	

Lp.	Oddział ZUS	Adres	
26	II Oddział w Poznaniu	61-361 Poznań ul. Starołęcka 31	Zachęcamy do kontaktu z ZUS za pośrednictwem Centrum Obsługi Telefonicznej (COT): 801 400 987 z telefonów stacjonarnych (22) 560 16 00 z telefonów stacjonarnych i komórkowych Skype: zus_centrum_obsługi_tel e-mail: cot@zus.pl
27	Oddział w Radomiu	26-600 Radom ul. Czachowskiego 21A	
28	Oddział w Rybniku	44-200 Rybnik ul. Reymonta 2	
29	Oddział w Rzeszowie	35-075 Rzeszów al. Piłsudskiego 12	
30	Oddział w Siedlcach	08-110 Siedlce ul. Browarna 12	
31	Oddział w Słupsku	76-200 Słupsk pl. Zwycięstwa 8	
32	Oddział w Sosnowcu	41-200 Sosnowiec ul. Partyzantów 1	
33	Oddział w Szczecinie	70-530 Szczecin ul. Matejki 22 70-769 Szczecin ul. A. Citroena 2	
34	Oddział w Tarnowie	33-100 Tarnów ul. Kościuszki 32	
35	Oddział w Tomaszowie Mazowieckim	97-200 Tomaszów Mazowiecki ul. Prezydenta Ignacego Mościckiego 40/42	
36	Oddział w Toruniu	87-100 Toruń ul. Mickiewicza 33/39 oraz ul. Mickiewicza 10/16	
37	Oddział w Wałbrzychu	58-390 Wałbrzych pl. Grunwaldzki 1	

Lp.	Oddział ZUS	Adres	
38	I Oddział w Warszawie	00-917 Warszawa ul. Senatorska 6/8	Zachęcamy do kontaktu z ZUS za pośrednictwem Centrum Obsługi Telefonicznej (COT): 801 400 987 z telefonów stacjonarnych (22) 560 16 00 z telefonów stacjonarnych i komórkowych Skype: zus_centrum_obsługi_tel e-mail: cot@zus.pl
39	II Oddział w Warszawie	03-829 Warszawa ul. Podskarbińska 25	
40	III Oddział w Warszawie	00-701 Warszawa ul. Czerniakowska 16	
41	Oddział we Wrocławiu	50-930 Wrocław ul. Pretficza 11	
42	Oddział w Zabrzu	41-800 Zabrze ul. Szczęść Boże 18	
43	Oddział w Zielonej Górze	65-426 Zielona Góra ul. Kupiecka 65	

8. ADRESY BIURA PFRON ORAZ ODDZIAŁÓW TERENOWYCH PFRON

Lp.	Jednostka organizacyjna	Adres	Telefon	E-mail
1	Biuro PFRON	00-828 Warszawa al. Jana Pawła II 13	22 505 55 00	www.pfron.org.pl Infolinia dotycząca dofinansowań do wynagrodzeń i refundacji składek: 0 801 233 554 Kontakt pocztą elektroniczną: sod@pfron.org.pl – dofinansowania do wynagrodzeń, refundacja składek rzecznik_pfron@pfron.org.pl – rzecznik prasowy PFRON interwencje@pfron.org.pl – sekcja skarg, wniosków i interwencji coi@pfron.org.pl – ulgi i uprawnienia osób niepełnosprawnych zadania_zlecane@pfron.org.pl – zadania zlecane organizacjom i fundacjom programy@pfron.org.pl – programy celowe PFRON efs@pfron.org.pl – projekty systemowe współfinansowane ze środków UE bip@pfron.org.pl – redakcja Biuletynu Informacji Publicznej
2	Oddział Dolnośląski	50-053 Wrocław ul. Szewska 6/7	71 346 74 40	wroclaw@pfron.org.pl

Lp.	Jednostka organizacyjna	Adres	Telefon	E-mail
3	Oddział Kujawsko-Pomorski	87-100 Toruń ul. Szosa Chełmińska 30	56 681 44 00	torun@pfron.org.pl
4	Oddział Lubelski	20-422 Lublin ul. W. Kunickiego 59	81 466 76 00	lublin@pfron.org.pl
5	Oddział Lubuski	65-021 Zielona Góra ul. Dąbrowskiego 25A	68 422 78 00	zielonagora@pfron.org.pl
6	Oddział Łódzki	90-353 Łódź ul. Kilińskiego 169	42 205 01 00	lodz@pfron.org.pl
7	Oddział Małopolski	31-406 Kraków ul. 29 Listopada 130	12 312 14 00	krakow@pfron.org.pl
8	Oddział Mazowiecki	02-021 Warszawa ul. Grójecka 19/25	22 311 83 12	warszawa@pfron.org.pl
9	Oddział Opolski	45-011 Opole ul. Koraszewskiego 8-16	77 887 20 00	opole@pfron.org.pl
10	Oddział Podkarpacki	35-310 Rzeszów ul. Rejtana 10	17 283 93 00	rzeszow@pfron.org.pl
11	Oddział Podlaski	15-483 Białystok ul. Fabryczna 2	85 733 87 00	bialystok@pfron.org.pl
12	Oddział Pomorski	80-266 Gdańsk al. Grunwaldzka 184	58 350 05 00	gdansk@pfron.org.pl
13	Oddział Śląski	40-950 Katowice pl. Grunwaldzki 8-10/8	32 493 21 00	katowice@pfron.org.pl
14	Oddział Świętokrzyski	25-955 Kielce al. IX Wieków Kielc 3	41 230 97 00	kielce@pfron.org.pl
15	Oddział Warmińsko-Mazurski	10-508 Olsztyn ul. A. Mickiewicza 21/23	89 722 90 00	olsztyn@pfron.org.pl

Lp.	Jednostka organizacyjna	Adres	Telefon	E-mail
16	Oddział Wielkopolski	60-573 Poznań ul. Lindego 4	61 666 46 00	poznan@pfron.org.pl
17	Oddział Zachodniopomorski	70-111 Szczecin al. Powstańców Wielkopolskich 33	91 350 97 00	szczecin@pfron.org.pl

WAŻNE!

Część jednostek Biura PFRON znajduje się pod adresami: al. Jana Pawła II 13 oraz ul. Sienna 63. W informacji usytuowanej na parterze głównego budynku można zapoznać się z lokalizacją konkretnych jednostek merytorycznych Funduszu.

Biuro PFRON jest czynne od poniedziałku do piątku; rozpoczyna pracę w przedziale czasowym 7⁴⁵-8⁴⁵, kończy 15⁴⁵-16⁴⁵.

Sekcja Skarg, Wniosków i Interwencji przyjmuje interesantów przy ul. Siennej 63 w poniedziałek w godzinach 9⁰⁰-17⁰⁰, w pozostałe dni w godzinach pracy Biura PFRON.

www.zus.pl
www.pfron.org.pl